

HELSINGIN YLIOPISTO

USEAN VASTIKEPERUSTEEN HUOMIOON OTTAMINEN OSITUKSESSA

Aino-Maria Jasu
Pro Gradu -tutkielma
Perhe- ja jäämistöoikeus
Oikeustieteellinen tiedekunta
Helsingin yliopisto
Kevät 2019

Tiedekunta/Osasto Fakultet/Sektion – Faculty		Laitos/Institution– Department
Oikeustieteellinen tiedekunta		Yksityisoikeuden laitos
Tekijä/Författare – Author		
Aino-Maria Jasu		
Työn nimi / Arbetets titel – Title		
Usean avioliittolain vastikesäännöksen soveltaminen		
Oppiaine /Läroämne – Subject		
Perhe- ja jäämistöoikeus		
Työn laji/Arbetets art – Level	Aika/Datum – Month and year	Sivumäärä/ Sidoantal – Number of pages
Pro gradu -tutkielma	Helmikuu 2019	V + 76
Tiivistelmä/Referat – Abstract		
<p>Suomen aviovarallisuusjärjestelmä rakentuu puolisojen omaisuuden erillisyyden periaatteelle. Avioliiton aikana puolisojen omaisuus on toisistaan täysin erillään. Kun avioliitto purkautuu joko avioeron tai puolison kuoleman johdosta, puolisojen välillä toimitetaan ositus, jolla puolisojen avio-oikeuden alainen omaisuus puolitetään puolisojen kesken. Joskus tämän puolittamisperiaatteen toteutuminen osituksessa on kuitenkin syystä tai toisesta häiriintynyt. Tällaisissa tilanteissa sovellettavaksi voi tulla avioliittolain vastikesäännökset. Vastikesäännösten tarkoitus on turvata puolisoita erilaisissa tilanteissa, joissa ositushetken avio-oikeuden alaisen omaisuuden määrä on syystä tai toisesta joko vähentynyt toisen puolison vahingoksi tai lisääntynyt siten, että toinen puoliso saisi ilman häiriön korjaamista liian suuren avio-osan.</p> <p>Tutkielma käsittelee avioliittolain vastikesäännösten soveltamista tilanteissa, jossa samassa osituksessa tulee annettavaksi useampi vastike. Usean vastikkeen soveltamistilanteisiin ei löydy soveltamisohjeita laista, eikä lain esitöistä. Oikeuskirjallisuudessaan ei juuri ole ongelmaa tarkasteltu. Ruotsalaisissa avioliittolain esitöissä on joidenkin vastikkeiden osalta huomioitu satunnaisia tilanteita, joissa useampi vastike tulee annettavaksi, mutta tyhjentävästi tai järjestelmällisesti usean vastikkeen soveltamistilanteita ei ruotsalaisissa esitöissäkään ole käsitelty.</p> <p>Tutkielma jakaantuu kahteen pääjaksoon, jossa ensimmäisessä käydään läpi vastikkeet osituksessa yleisesti ja esitellään avioliittolain vastikesäännökset. Toisessa pääjaksossa tarkastellaan vastikkeiden keskinäisiä soveltamistilanteita, kun vastikkeita tulee osituksessa annettavaksi enemmän kuin yksi. Tämä tarkastelu toteutetaan oikeuskirjallisuudessa vakiintuneiden vastikkeiden lajittelemisen avulla. Tällöin vastikkeet jaetaan kolmeen lajiin sen mukaan, miten ne osituksessa otetaan huomioon. Vastikelajit ovat 1) puolison omasta omaisuudesta annettava vastike (AL 92 §), 2) avio-oikeuden alaisen omaisuuden yhteenlasketusta säästöstä annettavat vastikkeet (AL 93 §, 94 § ja 95 §), sekä 3) ennakkoperintövastike (AL 94 a §). Toisessa pääjaksossa soveltamistilanteita tarkastellaan soveltamalla vastikkeita edellä esitetyn jaottelun mukaan pareittain siten, että kutakin vastikelajia tarkastellaan yhdessä samanlaisen ja erilaisen vastikkeen kanssa.</p> <p>Vastikkeiden soveltamistilanteita hahmotellaan paljon esimerkkien ja laskelmien avulla ja esitys on osittain hyvin teknistä. Useiden laskelmien tekeminen on kuitenkin välttämätöntä vastikkeiden soveltamistilanteiden tarkastelussa. Usean vastikkeen soveltamistilanteeseen liittyviä ongelmia tarkastellaan yksittäisten esimerkkien avulla, jotta vastikkeiden antamiseen liittyviä ongelmia voidaan havainnollistaa mahdollisimman tehokkaasti.</p> <p>Tutkielmassa soveltamistilanteita tarkastellaan osituksen näkökulmasta ja siten perinnönjakoon liittyvät seikat jäävät tarkastelun ulkopuolelle. Tarkastelun ulkopuolelle jää myös perintökaaren 3:3:n vastikesäännös. Tutkielmassa ei myöskään käsitellä puolison ylivelkaisuuteen liittyviä ongelmia, vaan puoliso on tutkielmassa mielletty velattomiksi, poikkeuksena toki ne vastikesäännökset, jotka koskevat nimenomaan puolisoilla olevaa velkaa.</p>		
Avainsanat – Nyckelord – Keywords		
Avioliittolaki – vastike – vastikkeet – ositus – AL 92 § - AL 93 § - AL 94 § AL 94 a § - AL 95 § - AL 95 §		
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited		
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information		

Sisällysluettelo

1	JOHDANTO	1
2	VASTIKKEET AVIOLIITOLAISIA.....	3
2.1	ALUKSI	3
2.2	VASTIKESÄÄNNÖKSET OSITUKSESSA	4
2.3	AL 92 §:N OMASTA OMAISUUDESTA ANNETTAVA VASTIKE.....	7
2.4	OMAISUUDEN YHTIENLASKETUSTA SÄÄSTÖSTÄ ANNETTAVAT VASTIKKEET	11
2.4.1	<i>Yhtienlasketusta AO-säästöstä annettavien vastikkeiden laskuperusteet</i>	<i>11</i>
2.4.2	<i>AL 93 §:n velankattamisvastike</i>	<i>15</i>
2.4.3	<i>AL 94 §:n hukkaamisvastike</i>	<i>19</i>
2.4.4	<i>AL 95 §:n velanmaksu- ja VO-omaisuuteen käytetyn AO-omaisuuden parantamisvastike</i>	<i>20</i>
2.5	AL 94A §:N ENNAKKOPERINTÖVASTIKE	21
2.5.1	<i>Ennakkoperinnöstä yleisesti</i>	<i>21</i>
2.5.2	<i>Ennakkoperintö osituksessa</i>	<i>23</i>
2.5.3	<i>Ennakkoperintö osituksessa, kun puolisoilla oli vain AO-omaisuutta.....</i>	<i>25</i>
2.5.4	<i>Ennakkoperintö osituksessa, kun puolisoilla on VO-omaisuutta</i>	<i>27</i>
2.6	AL 94 §:N JA AL 94 A §:N VÄLISESTÄ SUHTEESTA.....	33
3	USEAMMAN VASTIKKEEN YHTIENSOVITTAMINEN OSITUKSESSA	38
3.1	KAKSI OMASTA OMAISUUDESTA ANNETTAVAA VASTIKETTA SAMASSA OSITUKSESSA	39
3.1.1	<i>Vastikkeiden antaminen saman puolison AO-omaisuudesta</i>	<i>39</i>
3.1.2	<i>AL 92 § vastikkeiden antaminen eri puolisoitten AO-omaisuudesta.....</i>	<i>40</i>
3.2	KAKSI AO-OMAISUUDEN YHTIENLASKETUSTA SÄÄSTÖSTÄ ANNETTAVAA VASTIKETTA SAMASSA OSITUKSESSA 41	
3.2.1	<i>Vastikkeiden antaminen samalle puolisolle</i>	<i>41</i>
3.2.2	<i>Vastikkeiden antaminen eri puolisoille.....</i>	<i>42</i>
3.2.2.1	<i>AO-omaisuuden yhtienlaskettu säästö riittää kumpaankin vastikkeeseen</i>	<i>42</i>
3.2.2.2	<i>AO-omaisuuden yhtienlaskettu säästö on pienempi, kuin vastikkeet yhteensä</i>	<i>44</i>
3.3	OMASTA OMAISUUDESTA ANNETTAVA VASTIKE JA AO-OMAISUUDEN YHTIENLASKETUSTA SÄÄSTÖSTÄ ANNETTAVA VASTIKE SAMASSA OSITUKSESSA	50
3.4	USEAMPI ENNAKKOPERINTÖVASTIKE SAMASSA OSITUKSESSA	53
3.5	ENNAKKOPERINTÖVASTIKE JA OMASTA OMAISUUDESTA ANNETTAVA VASTIKE SAMASSA OSITUKSESSA	60
3.6	ENNAKKOPERINTÖVASTIKE JA AO-OMAISUUDEN YHTIENLASKETUSTA SÄÄSTÖSTÄ ANNETTAVA VASTIKE SAMASSA OSITUKSESSA	63
3.6.1	<i>Perittävä on aiheuttanut vastiketapahtumat.....</i>	<i>63</i>
3.6.2	<i>Leski on aiheuttanut vastiketapahtumat</i>	<i>67</i>
3.6.3	<i>VO-omaisuuden huomioon ottaminen AO-vastikkeen ja ennakkoperintövastikkeen yhtiensovittamisessa</i>	<i>69</i>
4	LOPUKSI	75

Lähteet

Aarnio – Helin 1992.

Aarnio, Aulis – Helin, Markku, Suomen avioliitto-oikeus. Lakimiesliiton kustannus. Helsinki 1992.

Aarnio – Kangas 1994.

Aarnio, Aulis – Kangas, Urpo. Avioliitto, perintö ja testamentti. Lakimiesliiton kustannus 1994.

Aarnio 1978.

Aarnio, Aulis. Aviovarallisuusjärjestelmät. Juridica. Helsinki 1978.

Ehdotus 1935:2

Ehdotus perintö- ja testamenttilainsäädännön uudistamiseksi perusteluineen. Lainvalmistelukunnan julkaisuja 1935:2.

Helin 1984.

Helin, Markku. Avio-oikeus ja sen suoja. Teoksessa: Puolisoiden omaisuuden ositus ja jako. Toim. Pöyhönen Juha. Juridica. Helsinki 1984.

Kangas 1993.

Kangas, Urpo. Lahja. Lakimiesliiton kustannus. Helsinki 1993.

Kangas 2013.

Kangas, Urpo. Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet. Talentum 2013.

KKO 1960 II 64

Lohi 1999.

Lohi, Tapani. Ennakkoperinnöstä. Lakimiesliiton kustannus 1999.

Lohi 2005.

Lohi, Tapani. Velkojen kattaminen ja vastike avioliittolain järjestelmässä. Edilex 2005.

Lohi 2016.

Lohi, Tapani, Aviovarallisuus-oikeus. Alma Talent Fokus. Helsinki 2016. Verkkojulkaisu.

Rautiala 1965.

Rautiala, Markku. Uusi perintökaari pääpiirteittäin. Suomen Lakimiesliiton kustannus Oy. Helsinki 1965.

Rautiala 1975

Rautiala, Markku. Avioliitto-oikeus. Viides lisätty painos. Suomen lakimiesliiton kustannus 1975.

Saarenpää 1980

Saarenpää, Ahti. Tasajaon periaate: tutkimus jäämistöoikeudellisen tasajaon periaatteen toteuttamisesta tuomioistuinkäytännössä. Juridica, Helsinki 1980.

SOU 1925:43.

Lagberedningens förslag till revision av ärvdabalken II. Förslag till lag om arv.

Välimäki 1995

Välimäki, Pertti. Osituksen sovittelu. Lakimiesliiton kustannus 1995.

Wirilander 1978

Wirilander, Juhani. Osituksen ongelmia. S. 154-176 Teoksessa: Uu sinta jäämistöoikeutta: teoksen aineisto perustuu Lakimiesliiton Koulutuskeskuksen syksyllä 1977 ja talvella 1978 järjestämiin kursseihin. Suomen Lakimiesliitto. Helsinki 1978.

Lyhenteet ja käsitteet

AL	Avioliittolaki 234/1929
PK	Perintökaari 40/1965
Takaisinsaantilaki	Laki takaisinsaannista konkurssipesään 758/1991
P	Ensiksi kuollut puoliso, perittävä
L	Eloonjäänyt puoliso, Leski
AO-omaisuus	Avio-oikeuden alainen omaisuus
VO-omaisuus	Avio-oikeudesta vapaa omaisuus
Perintöosalaskelma	Kartoittava laskelma, jolla tarkistetaan perillisten laskennalliset perintöosat
Laskennallinen perintöosa	Perillisille perittävän jälkeen tulevan omaisuuden ja annettujen ennakkoperintöjen perusteella laskettu perintöosa, perintöosalaskelman tulos
Lisäysmenetelmä	Laskennallinen menetelmä, jolla lasketaan se lopullinen perintöosa, jollaisena ylisuuren ennakkoperinnön saaneen perillisen perintöosa voidaan osituksessa ja perinnönjaossa enintään huomioida
Lopullinen perintöosa	Lisäysmenetelmän avulla laskettu ylisuuren ennakkoperinnön saaneen se osa ennakkoperinnöstä, joka voidaan perinnönjaossa ja osituksessa ottaa huomioon.

1 Johdanto

Suomen aviovarallisuusjärjestelmä rakentuu aviopuolisoiden omaisuuden erillisyyden periaatteelle. Vaikka puolisoilla on avioliiton aikana erillinen oma omaisuus, heillä on kuitenkin avio-oikeus toistensa omaisuuteen. Omaisuus voidaan määrätä avio-oikeudesta vapaaksi omaisuudeksi (VO-omaisuus) avioehdossa taikka testamenttiin tai lahjakirjaan otettulla määräyksellä, jonka mukaan testamentilla tai lahjakirjalla saatu omaisuus on saajansa yksityistä omaisuutta, johon saajan aviopuolisolla ei ole avio-oikeutta. Avio-oikeus puolison omaisuuteen tarkoittaa, että avioliiton purkautuessa, joko avioeron tai puolison kuoleman johdosta, puoliso voi vaatia varallisuussuhteidensa tasausta osituksessa. Tällöin puolisolien avio-oikeuden alainen omaisuus ja velat luetteloidaan, velat vähennetään¹ ja puolisolien netto-omaisuus muodostaa puolison avio-oikeuden alaisen (AO-)omaisuuden säästön. Nämä säästöt lasketaan yhteen, jaetaan kahdella ja enemmän varallisuutta omistava antaa vähemmän omistavalle tasinkoa tämän avio-osan täydentämiseksi siten, että osituksen jälkeen molemmilla puolisoilla on varallisuutta yhtä paljon.² Mikäli puoliso käyttää AO-omaisuuttaan ja avio-oikeudesta vapaata (VO-)omaisuuttaan siten, että omaisuudet sekoittuvat keskenään, tai mikäli puoliso hukkaa tai hävittää AO-omaisuuttaan niin, että se koituisi toisen puolison vahingoksi osituksessa, kun yhteenlaskettu AO-omaisuus jaetaan, tilannetta voidaan osituksessa laskennallisesti korjata vastikesäännöksen perusteella. Avioliittolain vastikesäännöksillä pyritään kompensoimaan puolisolle AO-omaisuuden vähenemisestä aiheutunut taloudellinen haitta, tai palauttamaan laskennallisesti keskenään sekoittuneet omaisuuslajit (AO ja VO) siten, että tilanne vastaisi mahdollisimman hyvin alkuperäistä tilannetta.

Avioliittolain vastikesäännökset ovat yleisesti juristikunnassa koettu vaikeiksi ja epäselviksi. Tämä johtuu siitä, että vastikesäännökset on kirjoitettu vaikeaselkoiseksi, eikä niissä ole juurikaan otettu kantaa siihen, miten vastikkeita käytännössä tulisi antaa.³ Vastausta tähän ei löydy edes lain esitöistä. Tästä huolimatta yksittäisten vastikkeiden antamista

¹ Oikeuskirjallisuudessa puhutaan usein velkojen ”kattamisesta”

² Lohi 2005, s. 251-252.

³ Helin 1984, s. 31.

koskevat laskuperusteet ovat oikeuskirjallisuudessa olleet melko yhtenäiset, eikä niistä ole juurikaan erimielisyyksiä esiintynyt.

Tässä tutkielmassa pyrin selvittämään, minkälaisia ongelmia syntyy useamman avioliittolain mukaisen vastikkeen soveltamistilanteissa ja miten niitä mahdollisesti voisi ratkaista. Toisinaan vastikkeet eivät aiheuta tulkinnallisia ongelmia, vaikka niitä pitäisi antaa useampi samassa osituksessa. Usean vastikkeen soveltamistilanne muuttuu hankalammaksi, kun samassa osituksessa tulee annettavaksi erityyppisiä vastikkeita ja kun vastikevaatimuksia esitetään osituksessa puolin ja toisin. Hankaluuksia myös muodostuu, kun puolisoiden avio-oikeuden alaisen omaisuuden säästö (AO-säästö) ei riitä kaikkien vastikkeiden antamiseen. Kun vastikkeiden antojärjestys voi vaikuttaa siihen, missä määrin vastikkeita ylipäättään voidaan antaa, myös vastikkeiden antamisjärjestyksellä voi olla huomattava merkitys osituksen lopputuloksen kannalta.

Usean vastikkeen soveltamistilanteisiin ei ole lainsäädännössä otettu lainkaan kantaa. Asiaa ei ole käsitelty myöskään suomalaisissa lain esitöissä, eikä aihetta ole juurikaan tutkittu edes oikeuskirjallisuudessa. Ruotsalaisissa avioliittolain esitöissä on otettu huomioon joitain laskentaperusteita, mutta selviä vastauksia ei niissäkään esitetä. Siten lähteitä tämän tutkielman tutkimuskysymykseen ei juurikaan löydy. Koska avioliittolaki ja vastikesäännökset ovat hyvin vanhoja, myös oikeuskirjallisuus aiheen osalta ajoittuu pääsääntöisesti 1900-luvulle. Oikeuskirjallisuutta voidaan kuitenkin pitää edelleenkin ajankohtaisena lähteenä, sillä vastikesäännösten osalta oikeustila ei ole vuosien saatossa juurikaan muuttunut.

Asian ymmärtämisen kannalta on olennaista tiedostaa avioliittolain vastikesäännösten tarkoitus ja käyttöperiaatteet osituksessa. Tutkielma jakautuu kahteen pääjaksoon, joista ensimmäisessä esitetään avioliittolain vastikesäännökset, niiden soveltamisperiaatteet ja käyttö normaalitilanteessa, sekä niiden soveltamiseen liittyviä yksittäisiä ongelmia. Tämän jälkeen toisessa pääjaksossa tarkastellaan erilaisia tilanteita, joissa kaksi tai useampi vastike tulee annettavaksi samassa osituksessa. Kahden yhtäaikaisen vastikkeen soveltamisen ongelmaan perehdytään vastikepareittain siten, että tarkastellaan kutakin vastikelajia pareittain keskenään ja toisten vastikelajien kanssa. Esityksessä käytetään oikeuskirjallisuudessa vakiintunutta vastikkeiden lajitteluperustetta, jossa vastikesäännökset

jaetaan kolmeen ryhmään sen perusteella, miten ne osituksessa otetaan huomioon. Tutkielmassa käsitellään myös AL 94 a §:n ennakkoperintövastikesäännöstä, jonka mukaan avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta yhteiselle rintaperilliselle annettu ennakkoperintö vähennetään jäämistöosituksessa ensiksi kuolleen jälkeen.

Tässä työssä puoliset on lähtökohtaisesti mielletty velattomiksi, eikä velkojen merkitystä osituksessa ole erityisemmin otettu huomioon. Poikkeuksena tästä on ne vastikesäännökset, jotka koskevat nimenomaisesti puolisoilla olevaa velkaa. Tässä työssä ei kuitenkaan käsitellä tilanteita, joissa puoliso olisi ylivelkainen.

Koska tutkimuksen kohteena on vastikesäännökset ja niiden vaikutukset osituksessa, tässä työssä on paljon laskutoimituksia ja käytetty kieli on osittain hyvin teknistä ja välillä jopa vaikealukuista. Tutkielmassa käytetään lähtökohtaisesti perinteistä avioliittolain vastikesäännösten laskennassa omaksuttua laskutapaa, jota käydään läpi jäljempänä⁴. Oletuksena kuitenkin on, että lukijalla on perustietämys Suomen aviovarallisuus-oikeudesta, osituksesta ja osituslaskelmista. Tutkielmassa käytetään lyhennettä AO avio-oikeuden alaisuuteen kuuluvasta, ja VO avio-oikeudesta vapaaksi määritetystä omaisuudesta. Tässä työssä ei oteta huomioon perintökaaren 3 luvun 3 §:n mukaista säännöstä, joka koskee lesken pesästä ensiksi kuolleen puolison perillisille annettavaa vastiketta tilanteessa, jossa leski on hukannut ensiksi kuolleen puolison perillisille muutoin tulevaa perintöä. Huomiotta jätetään pääsääntöisesti myös perinnönjako, vaikka sitä käsitellään siinä määrin, kuin se laskutoimitusten tarkastamiseksi ja oikeellisuuden varmistamiseksi on tarpeen. Tutkielman menetelmä on lainopillinen.

2 Vastikkeet avioliittolaissa

2.1 Aluksi

Avioliittolaissa (234/1029) on erilaisia keinoja, joilla puoliso voi turvata asemansa toisen puolison sellaisia toimenpiteitä vastaan, jotka joko vähentävät puolison AO-omaisuuden määrää tai lisäävät puolison velkaantumista. Vastikesäännökset on oikeuskirjallisuudessa

⁴ Lohi 2016, s. 496-497.

luokiteltu puolison repressiivisiin⁵ eli jälkikäteisiin keinoihin asemansa turvaamiseksi.⁶ Perinteisesti vastikkeet jaettu kolmeen pääryhmään sen mukaan, miten ne laskennallisesti osituksessa annetaan;

- 1) puolison omasta omaisuudesta annettava vastike (AL 92 §),
- 2) avio-oikeuden alaisen omaisuuden yhteenlasketusta säästöstä annettavat vastikkeet (AL 93 §:n velankattamisvastike, 94 §:n hukkaamisvastike ja 95 §:n velanmaksu- ja VO-omaisuuteen käytetyn AO-omaisuuden parantamisvastike), sekä
- 3) ennakoperintövastike (AL 94 a §).⁷

Tässä työssä tarkastellaan avioliittolain vastikesäännöksiä pääsääntöisesti tämän jaotteen mukaisesti sellaisissa tilanteissa, joissa vastikkeita tulee samassa osituksessa huomioidtavaksi kaksi tai useampi. Vaikka vastikesäännöksiä soveltamisesta ei löydy soveltamisohjeita laista, eikä lain esitöistä, oikeuskirjallisuudessa on perinteisesti vallinnut yhteisymmärrys vastikesäännösten edellyttämistä laskutoimituksista. Oikeuskirjallisuudessa ei kuitenkaan ole juurikaan otettu kantaa siihen, miten vastikesäännöksiä sovelletaan, jos vastikkeita tulee samassa osituksessa sovellettavaksi enemmän kuin yksi. Useamman vastikkeen soveltamistilanteista ei ole myöskään oikeuskäytäntöä, joten lähdeaineistoa useamman vastikkeen soveltamistilanteista ei juurikaan ole. Tässä tutkielmassa aihetta lähestytään vastikesäännös kerrallaan ja tutkitaan kahden vastikkeen soveltamistilanteita osittain myös jopa itsestään selviltä tuntuissa tilanteissa.

2.2 Vastikesäännökset osituksessa

Vastikesäännöstö on ikään kuin ennallistamissäännöstö, jolla tavoitellaan ositushetkestä käsin aviovarallisuussäännöstön ideaaltilaa. Aviovarallisuussäännöstön ideaaltilaksi voidaan luonnehtia sellaista tilaa, jossa puoliset ovat hoitaneet omaisuuttaan huolellisesti niin, ettei se ole aiheuttomasti vähentynyt toisen puolison vahingoksi (AL 37 §), ja jossa aviopuolisoiden omaisuutta pidetään AO- ja VO-omaisuutena samassa laajuudessa, mitä aikanaan oli määrätty.⁸ Vastike on lakisääteinen suojauskeino⁹, jonka tarkoitus on korjata

⁵ Vrt. preventiivisiin, eli ennakollisiin.

⁶ Wirilander 1978, s. 156.

⁷ Mm. Aarnio – Kangas 1994, s. 67-68 ja Lohi 2016, s. 469.

⁸⁸ Kangas 2010, s. 190-191.

⁹ Aarnio – Helin 1992, s. 178.

osituksen lopputulosta sellaisissa erityistilanteissa, joissa ideaalitalan toteutuminen on jostain syystä häiriintynyt¹⁰.

Vastikkeet ovat *laskennallisia eriä*, jotka realisoituvat osituksessa, jotta osituksen lopputulos vastaisi sellaista hypoteettista tilaa, jossa jotain tiettyä avio-oikeuden alaiseen omaisuuteen vaikuttavaa toimea ei olisi tehty. Tällainen toimi voi olla kyseessä, jos puoliso on esimerkiksi hukannut avio-oikeuden alaista omaisuuttaan siten, että se osituksessa koituisi toisen puolison vahingoksi, tai puoliso on esimerkiksi käyttänyt VO-omaisuuttaan AO-omaisuutensa parantamiseen ja omaisuuserät ovat siten sekoittuneet keskenään.¹¹

Vastikkeeseen oikeuttavia oikeustoimia ei ole avioliittolaissa tyhjentävästi lueteltu, vaan vastikesäännökset kuvaavat tietyt edellytykset, joiden perusteella vastiketta annetaan. Vastiketta ei oteta huomioon viran puolesta, vaan siihen on aina vedottava.¹² Vastikkeiden avulla toteutettu tasaus voi kohdistua joko puolisoitten omaisuuksien välillä, jolloin vastiketta annetaan puolisolta toiselle, tai saman puolison eri omaisuusryhmien välillä, jolloin vastiketta annetaan avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta avio-oikeudesta vapaaseen omaisuuteen. Vastikesäännökset soveltuvat vain vastikesäännöksissä määriteltuihin tilanteisiin ja ne huomioidaan ainoastaan laskennallisina erinä osituksessa.

Vastiketta voidaan antaa vain puolisoitten omaisuuksien säästön rajoissa, eli siltä osin, kun omaisuutta on velkojen jälkeen jäljellä¹³. Tämän vuoksi vastiketta ei välttämättä ole mahdollista tosiasiasa huomioida vastikeoikeuden perustaneen toimen suuruisena eränä. Vastikesäännöksissä käytetään ilmaisuja ”annettava vastiketta” (AL 93 §), ”saakoot vastiketta” (AL 92 §) ja ”vastiketta otettakoon” (AL 94 §). Puolisot eivät lain sanamuodosta huolimatta joudu *maksamaan* toiselle puolisolle vastiketta, eikä vastikkeilla ei ole tosiasiasa varallisuus oikeudellista sisältöä. Avioliittolain 96 §:n mukaan osituksessa suorittamatta jäävä vastike ei perusta puolisolle tai tämän perillisille saamisoikeutta, joten vastikkeet eivät jää puolison velaksi, ellei niitä voida osituksessa täysimääräisenä

¹⁰ Lohi 2016, s. 467.

¹¹ Aarnio – Helin 1992 s. 178 ja Lohi 2016 s. 467-468.

¹² Lohi 2016, s. 475-476.

¹³ Tosin, AL 92 §:n mukainen puolison omasta omaisuudesta annettava vastike tulee AL 99 §:n mukaan antaa ennen velkojen vähennystä, mutta tällä ei siinä mielessä ole merkitystä, sillä puolison AO-omaisuuden säästö on kuitenkin nolla, mikäli omaisuus ei riitä vastikkeeseen ja velkoihin, eikä vastikkeen antaminen ei kuitenkaan vapauta puolisoa veloista.

toteuttaa.¹⁴ Vastikkeet eivät ole saamisoikeuksia, eikä niitä voi myöskään soveltaa, jos kyseessä on tosiasiassa vahingonkorvaus tai perusteettoman edun palautus. Jos puoliso esimerkiksi vahingoittaa toisen puolison omaisuutta, aiheutettua vahinkoa ei korjata osituksessa vastikesäännöksillä, vaan siihen sovelletaan vahingonkorvausoikeudellisia sääntöjä. Jos taas puoliso käyttää AO- tai VO-omaisuuttaan toisen puolison omaisuuden hyväksi, tilannetta voidaan korjata perusteettoman edun palautusta koskevin oikeusohjein.¹⁵ Ellei vastiketta voida osituslaskelmassa toteuttaa, se raukeaa¹⁶. Tämän vuoksi useamman vastikkeen soveltamistilanteissa vastikkeiden toteuttamisjärjestyksellä on merkitystä. Vastikesäännöksiä ei voi myöskään käyttää osituksen sovitteluun, vaan osituksen sovitteluun sovelletaan AL 103 b §.

Puolisoiden omaisuuksien säästöä laskettaessa puolisojen varoista vähennetään velat. Jos velkoja on enemmän kuin omaisuutta, omaisuuden säästö on 0. Siten puolison omaisuuden säästö ei koskaan menee negatiiviseksi.¹⁷ Joidenkin vastikkeiden osalta vastiketta voidaan ottaa puolison VO-omaisuudesta, jos sitä ei saada kokonaisuudessaan suoritettua puolison AO-omaisuudesta. Näissä tilanteissa tässä työssä on osituslaskelmaan merkitty AO-säästön kohdalle sulkeisiin se määrä, mitä vastiketta ei saada AO-säästöstä vähennetty. Jos toisen puolison AO-säästö on 0, se ei kuitenkaan vaikuta toisen puolison vastikeoikeuteen, jos vastiketta saavalla puolisoilla on omaisuutta. Tällaisessa tilanteessa vastikkeeseen oikeutettu puoliso saa vastiketta omasta AO-omaisuudestaan ja se vastaavasti pienentää hänen tasinkovelvollisuuttaan.¹⁸ Tässä työssä ei kuitenkaan käsitellä puolison ylivelkaisuustilanteita enempää.

Vastikkeiden arvostamisesta esiintyy oikeuskirjallisuudessa mielipiteitä siten, että vastikkeiden arvostamisesta ei voida sanoa olevan yksimielisyyttä. AL 93 §:n vastike arvostetaan ositushetken arvoon. Ennakkoperintövastike arvostetaan ennakkoperinnön antamishetken mukaan (PK 6:5). AL 92 §:n, 94 §:n ja 95 §:n osalta arvostaminen ei kuitenkaan ole yhtä yksinkertaista, sillä oikeuskirjallisuudessa esiintyy mielipiteitä suuntaan ja toiseen.

¹⁴ Aarnio – Helin 1992, s. 193.

¹⁵ Rautiala 1975, s. 254 ja Lohi 2016, s. 468-469.

¹⁶ Aarnio 1978, s. 57.

¹⁷ Lohi 2005, s. 253.

¹⁸ Lohi 2005, s. 263.

Helinin mukaan vastikkeet arvostetaan osituksen toimitushetken mukaiseen arvoon¹⁹. Lohi puolestaan esittää useita argumentteja sen puolesta, että AL 92 §:n, 94 §:n ja 95 §:n vastikkeet arvostettaisiin vastiketapahtuman arvon mukaan. Perusteena vastiketapahtumahetken arvostamiseen on muun muassa ennakoitavuuden turvaaminen, tarpeeton rahan arvonmuutoksen eliminointi sekä perhevarallisuus oikeudessa vakiintunut lahjoitushetken säännön hallitseva asema²⁰. Vastikkeiden arvostamiseksi osituksessa ei siis ole vakiintunutta käytäntöä. Jos kuitenkin vastikkeeseen oikeuttava toimi on toteutettu ositusperusteen syntyhetken jälkeen, sovelletaan vastikesäännösten sijaan restitutioperiaatetta²¹, jonka mukaan hukattu omaisuus huomioidaan osituksessa siten, kun se olisi edelleen avio-oikeuden alaista omaisuutta. Tämä vähentää vastikesäännösten sovellettavuutta jonkin verran.²²

Vastikkeen laskennallinen huomioiminen osituksessa riippuu paljon siitä, minkälaisesta vastikkeesta on kysymys. Tämän vuoksi vastikkeen laskuperusteita koskevat esimerkit esitetään vastikesäännösten esittelyn yhteydessä.

2.3 AL 92 §:n omasta omaisuudesta annettava vastike

Avoliittolain 92 §:n mukaan puoliso on oikeutettu saamaan vastiketta omasta AO-omaisuudestaan, jos hän on sellaisen omaisuutensa parantamiseen käyttänyt VO-omaisuuttaan. Säännöksen tarkoitus on pyrkiä saattamaan puoliso yhtä hyvään asemaan, mitä hän olisi, jos hän *ei olisi* käyttänyt VO-omaisuuttaan AO-omaisuuden hyväksi²³. Vastikkeen edellytykset täyttävän tilanteen muodostaa vain AO-omaisuuteen kohdistuvat parannustyöt, jotka *tosiasiassa* välittömästi lisäävät AO-omaisuuden määrää. Siten pelkkä VO-omaisuuden käyttäminen AO-omaisuuden säästämiseksi ei perusta vastikeoikeutta.

Vastikeoikeuden perustavia parannustoita voivat olla esimerkiksi yhteisenä kotina käytetyn kiinteistön parannustyöt. On kuitenkin huomattava, että AL 92 §:n sanamuodon mukaan puoliso saa vastiketta vain siltä osin, kuin hän parantaa omaa omaisuuttaan, johon toisella puolisoilla on avio-oikeus. Siten on epävarmaa, onko vastiketta mahdollista saada

¹⁹ Helin 1984, s. 34.

²⁰ Lohi 2016, s. 523-528.

²¹ Lohi 2016, s. 544-547.

²² Lohi 2016, s. 515-516.

²³ Rautiala 1975, s. 257.

täydeltä määrältään, jos AO-omaisuus on puolisoiden yhteistä omaisuutta, kuten yhdessä omistettu talo, jonka parantamiseen VO-omaisuutta käytetään. Tällöinhän puolet sijoitusta VO-omaisuudesta menee toisen puolison AO-omaisuuden hyväksi, ellei asunnon arvonnousua VO-sijoituksen osalta katsota osituslaskelmassa ainoastaan VO-omaisuutta käyttäneen puolison hyväksi. Koska oikeustilasta ei tältä osin ole varmuutta, tässä tutkielmassa käytetään esimerkkeinä vain tilanteita, joissa VO-omaisuutta käyttävä puoliso omistaa AO-omaisuuteen kuuluvan asunnon yksin.

Mikäli omaisuuden parannustöihin käytetty VO-omaisuus ei tosiasiallisesti lisää AO-omaisuutta koko määrältään, vastiketta annettaessa huomioon otetaan vain kyseisen AO-omaisuuden arvonnousu. Tämä on johdonmukaista siihen nähden, että puolison katsotaan muutoinkin kantavan riskin VO-omaisuutensa käytön kannattavuudesta²⁴. Vastiketta annetaan siis siltä osin, mitä AO-omaisuus on parantunut, ei siltä osin, mitä VO-omaisuus on vähentynyt.²⁵ Jos taas AO-omaisuuden arvo nousee enemmän, kuin mitä sen parantamiseen on käytetty VO-omaisuutta, huomioon otetaan vain tosiasiallisesti parannukseen käytetty määrä.²⁶

AL 92 §:n vastikeäännöksen tarkoitus on suojata varallisuusjärjestelyyn ryhtynyttä puolisoa itseään järjestelystä seuraavalta ositusaseman huonontumiselta. Siten säännöksessä ei ole taustalla sanktioluonnetta. Säännöksen soveltamisalaa supistaa avioliittolaissa omaksuttu surrogaattiperiaate, jonka mukaan VO-omaisuudella hankittu uusi omaisuus-erä kuuluu VO-omaisuuden surrogaattina jo sellaisenaan VO-omaisuuteen.²⁷

AL 92 §:n mukainen vastike annetaan aina vastikkeeseen oikeutetun puolison *omasta* AO-omaisuudesta, eli VO-omaisuudesta puolison AO-omaisuuden hyväksi käytetty varallisuus-erä palautetaan puolison AO-omaisuudesta VO-omaisuuteen ennen puolisojen yhteisen AO-säästön laskemista tai velkojen vähentämistä. Koska vastike annetaan AL 92 §:n mukaan puolison omasta AO-omaisuudesta, vastikeäännös ei sovellu tilanteisiin, joissa puoliso käyttää omaa VO-omaisuuttaan toisen puolison VO- tai AO-omaisuuden hyväksi²⁸.

²⁴ Lohi 2016, s. 470-472.

²⁵ Rautiala 1975, s. 256, Aarnio 1978, s. 54.

²⁶ Lohi 2016, s. 470-472.

²⁷ Aarnio 1978, s. 54.

²⁸ Kangas 2013, s. 345.

On tärkeää huomata, että AL 92 §:n omasta omaisuudesta annettava vastike annetaan vastikkeeseen oikeutetun omasta AO-omaisuudesta ja ennen velkojen vähentämistä (AL 99.1 §). Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että jos puolison AO-omaisuus ei riitä sekä velkojen kattamiseen, että vastikkeen antamiseen, vastike ”turvataan” ennen velkojen vähentämistä. Käytännössä tämä ei tietenkään vapauta puolisoa veloista, eikä siten vaikuta puolison velkoihin käytännössä mitenkään. Jos velkojen ja vastikkeen yhteenlaskettu määrä ylittää puolison AO-omaisuuden määrän, omaisuuden säästöksi tulee aina 0, huolimatta siitä, kumpi on laskennallisesti vähennetty ensin²⁹. Tapani Lohi on tarkastellut vastikkeen antamisen ja velkojen vähentämisen keskinäistä suhdetta, esittänyt johtopäätöksen siitä, että osituksen reaalin lopputulos ei muutu, vaikka velat laskennallisesti vähennettäisiin ennen vastikkeen antamista. Jos vastike annetaan ennen velkojen vähentämistä, vastikkeeseen oikeutettu puoliso saa kuitenkin laskennallisesti enemmän VO-omaisuutta. Tällöinkin kyse on kuitenkin puhtaasti laskennallisesta erästä, eikä se vaikuta osituksen reaaliin lopputulokseen.³⁰ Jos velat ja vastikkeet ovat yhteensä niin paljon, ettei molempia voida täysimääräisenä AO-omaisuudesta vähentää, ne toteutetaan sen suuruisina, kuin niiden toteuttaminen on mahdollista.

AL 92 §:n mukainen vastike annetaan osituksessa siten, että VO-omaisuudesta AO-omaisuuden hyväksi käytetty määrä vähennetään vastikkeeseen oikeutetun puolison AO-omaisuudesta ja lisätään sama määrä puolison VO-omaisuuteen.

Esimerkki: A:lla on VO-omaisuudeksi määrättyjä pörssiosakkeita 40 000 euroa. A omistaa 100 000 euron arvoisen AO-omaisuuteen kuuluvan asunnon, jota he B:n kanssa käyttävät yhteisenä kotinaan. B:llä on AO-omaisuutta 60 000 euroa. A käyttää VO-omaisuudestaan 20 000 AO-omaisuuteen kuuluvan asunnon keittiöremonttiin. Tämän jälkeen A:lla on VO-omaisuutta 20 000 euroa ja asunnon arvo on noussut 120 000 euroon. Osituslaskelma tehtäisiin seuraavalla tavalla:

²⁹ Lohi 2016, s. 472-474.

³⁰ Lohi 2016, s. 472-474.

	A		B
	VO	AO	AO
OmaisuuDET	20 000	120 000	60 000
Vastike	20 000	-20 000	
AO-säästöt		100 000	60 000
Yhteinen säästö		160 000	
Avio-osat		80 000	80 000

Tasinko: A:n tulee suorittaa B:lle tasinkoa 20 000 euroa.

Ellei vastiketta olisi annettu, eikä AO-omaisuuden hyväksi käytettyä omaisuutta olisi laskennallisesti palautettu A:n VO-omaisuuteen, yhteinen säästö olisi ollut 180 000 euroa, ja A:n olisi pitänyt suorittaa B:lle tasinkona 30 000 euroa.

Jos AO-omaisuus ei riitä vastikkeen antamiseen, vastike jää siltä osin antamatta. AO-omaisuuden riittämättömyys vastikkeen kattamisen osalta saattaa realisoitua esimerkiksi tilanteessa, jossa A käyttää VO-omaisuuttaan puolisoitten yhteiseen, AO-omaisuuteen kuuluvan, lähes arvottoman asuinkiinteistön kokonaiskunnostukseen ja asuinkiinteistö joudutaan myöhemmin realisoimaan puoliso B:n epäonnistuneen yritystoiminnan johdosta. Tällöin pohdittavaksi tulee, onko vastikkeen antamisen edellytyksenä, että se omaisuus, johon VO-omaisuutta on käytetty, on edelleen tallella. Vastikesäännöksen soveltamisen ei ole katsottu tätä edellyttävän. Tämänlaisessa tilanteessa tilanne ennallistetaan vastikkeen osituksessa, vaikka koko VO-omaisuus on käytetty kokonaisuudessaan AO-omaisuuden hankkimiseen³¹. Nähdäkseni AL 92 §:n soveltumisen edellytyksenä ei välttämättä ole, että se AO-omaisuus, jonka hyväksi VO-omaisuutta on käytetty, on edelleen tallella. Siten, A voisi saada vastiketta VO-omaisuuden sijoittamisesta lähes arvottoman AO-omaisuuteen kuuluvan asuinkiinteistön kokonaiskunnostukseen, vaikka kunnostettu asuinkiinteistö olisi myöhemmin realisoitu puoliso B:n veloista. On kuitenkin huomattava, että lähtökohteisesti VO-omaisuuttaan AO-omaisuuden hyväksi käyttävä puoliso kantaa itse riskin varallisuustoimen kannattavuudesta.³²

³¹ Aarnio – Kangas 2010, s. 193 ja KKO 2000:27

³² Lohi 2016, s. 470-472.

AL 92 §:n mukaista vastiketta ei sovelleta AL 35.3 §:n mukaiseen omaisuuteen, eli sellaiseen oikeuteen, jota ei voida luovuttaa tai joka on muuten luonteeltaan henkilökohtainen. Tällainen oikeus on esimerkiksi tekijänoikeuslain 26 i §:n mukainen jälleenmyyntikorvaus, joka on henkilökohtainen siten, että siitä ei voi luopua, eikä sitä voi luovuttaa kolmannelle.³³

2.4 Omaisuuden yhteenlasketusta säästöstä annettavat vastikkeet

Omaisuuden yhteenlasketusta säästöstä annettavilla vastikkeilla on tarkoitus suojata puolisoa tai puolison perillisiä toisen puolison tekemien oikeustoimien ja toimenpiteiden varalta. Tämänlaisia oikeustoimia ja toimenpiteitä ovat esimerkiksi sellaiset toimet, jotka on tehty ilman toisen puolison suostumusta ja jotka olennaisesti vähentävät AO-omaisuuden määrää puolison tai tämän perillisten vahingoksi.³⁴ Tällainen vastike annetaan AO-omaisuuden yhteenlasketusta *säästöstä*, eli puolisoiden yhteenlasketusta AO-omaisuudesta vasta sen jälkeen, kun velat on laskelmassa katettu.³⁵ AO-omaisuuksien yhteenlasketusta säästöstä annettavia vastikkeitä ovat AL 93 §:n mukainen velankattamisvastike, AL 94 §:n mukainen hukkaamisvastike, sekä AL 95 §:n mukainen velanmaksu- ja VO-omaisuuteen käytetyn AO-omaisuuden parantamisvastike.

2.4.1 Yhteenlasketusta AO-säästöstä annettavien vastikkeiden laskuperusteet

AL 93 §, AL 94 § ja AL 95 §:n mukaiset vastikkeet ovat kaikki AO-omaisuuksien yhteenlasketusta *säästöstä* annettavia vastikkeitä. Tämä tarkoittaa sitä, että puolisoiden AO-säästöt lasketaan yhteen ja vastike vähennetään puolisoiden yhteenlasketusta AO-säästöstä. Kun vastike annetaan puolisoiden yhteenlasketusta säästöstä, on mahdollista, että puoliso voi saada vastiketta myös oman AO-omaisuutensa säästöstä, jos toisen puolison AO-omaisuuden säästö ei riitä kattamaan vastiketta. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että vastikkeeseen oikeutettu puoliso ei jää ilman vastiketta, vaikka toisen puolison omaisuus ei riittäisikään vastikkeen antamiseen. Jos puoliso saa vastiketta edellä esitetyn kaltaisessa tilanteessa tosiasiallisesti oman omaisuutensa säästöstä, muutoin hänen maksettavakseen tulevan tasingon määrä pienenee.³⁶

³³ Rautiala 1975, s. 257.

³⁴ Lohi 2016, 474.

³⁵ Aarnio – Helin 1992, s. 180 ja Lohi 2016, s. 474.

³⁶ Rautiala 1975, s. 259.

Näiden vastikkeiden antamiseksi osituslaskelmassa lisätään kaksi laskennallista erää. 1) Ensin vähennetään vastikkeen määrä AO-omaisuuden yhteenlasketusta säästöstä ennen sen puolittamista. 2) Puolittamisen jälkeen tämä sama määrä lisätään vastikkeeseen oikeutetun puolison AO-säästön puolikkaaseen.³⁷

Esimerkki: Ositushetkellä A:lla on omaisuutta 30 000 euroa ja B:llä 50 000 euroa. A on lainannut maksukyvyttömälle sisarelleen ilman puolisonsa lupaa 30 000 euroa. Puolisoiden kaikki omaisuus on avio-oikeuden alaista omaisuutta, eikä kummallakaan ole velkoja. Jäljempänä esitetyn mukaisesti A:n sisarelleen antama laina täyttää AL 94 §:n hukkaamisvastikkeen edellytykset, ja B:llä on oikeus saada vastiketta A:n hukkaamistoimen perusteella.

Puolisoiden AO-omaisuuden yhteenlasketusta säästöstä annettava vastike annetaan siten, että ensin puolisolien avio-oikeuden alainen omaisuus lasketaan yhteen, ja saadaan AO-omaisuuksien yhteenlaskettu säästö. Tästä säästöstä vähennetään vastikkeen määrä (30 000 euroa) ja jäljelle jää ositettava säästö. Ositettava säästö jaetaan puolisolien välille tasan, mutta vastikkeeseen oikeutetun B:n avio-osaan lisätään vastikkeen määrä (30 000 euroa):

	A		B
	AO		AO
Omaisuus	30 000		50 000
AO-säästö		80 000	
Vastike		-30 000	
Ositettava säästö		50 000	
vastike			30 000
Avio-osat	25 000		55 000

Tasinko: A maksaa B:lle tasinko 5 000 euroa.

Vastikkeilla pyritään siten samaan lopputulokseen, johon päädyttäisiin, mikäli vastikkeeseen oikeuttavaa toimenpidettä ei olisi lainkaan tehty. Jos vastikkeeseen oikeuttavaa toimea ei olisi edellisessä esimerkissä tehty, eli jos A ei olisi lainannut maksukyvyttömälle

³⁷ Aarnio – Helin 1992, s. 180 ja Lohi 2016, s. 474.

sisarelleen mitään, vaan omistaisi edelleen 60 000 euroa, osituslaskelma näyttäisi seuraavanlaiselta:

	A		B
	AO		AO
Omaisuus	60 000		50 000
AO-säästö		110 000	
Avio-osat	55 000		55 000

Tasinko: A: maksaa B:lle tasinkoa 5 000 euroa.

Tästä voi huomata, että vastikkeen antamisella päädytään B:n kannalta vastaavaan tilanteeseen, kuin jos A ei olisi lainkaan tehnyt vastikkeeseen oikeuttavaa toimenpidettä. Siten vastikkeeseen oikeuttava toimi katsotaan kokonaisuudessaan sen toteuttaneen puolison vahingoksi.

Joissain tilanteissa puolisojen AO-omaisuuksien yhteenlaskettu säästö voi olla pienempi, kuin mitä sille vastikekäyttäytymisellä aiheutettu väheneminen on. AL 94 §:n mukaisen hukkaamisvastikkeen ja AL 95 §:n mukaisen velanmaksuvastikkeen soveltamistilanteissa on mahdollista, että vastiketta voidaan antaa vastiketapahtuman aiheuttaneen puolison VO-omaisuudesta, ellei sitä saada kokonaisuudessaan annetuksi puolisojen AO-omaisuuksien säästöstä. Tämä onnistuu tosin vain, mikäli vastiketapahtuman aiheuttaneella puolisoilla on VO-omaisuutta. Jos vastiketta katetaan puolison VO-omaisuudella, VO-vastiketta otetaan vain puolet siitä, mitä AO-säästöstä ei saada annettua. Vastiketta otetaan vain puolet, koska jos VO-vastiketta ei puolitettaisi, vastikkeeseen oikeutettu puoliso saisi ylikompensaatiota. Tämä johtuu siitä, että VO-vastike otetaan suoraan toisen puolison VO-omaisuudesta, kun yhteenlasketusta AO-säästöstä vähennettävä vastike jakautuu puoliksi puolisojen välille automaattisesti, kun AO-säästö puolitetaan.³⁸

Esimerkki: A:lla on VO-omaisuutta 20 000 euroa ja AO-omaisuutta 10 000 euroa. B:llä on AO-omaisuutta 5 000 euroa. A lainaa maksukyvyttömälle sisarelleen koko avio-oikeuden alaisen omaisuutensa, eli koko 10 000 euroa ilman B:n suostumusta.

³⁸ Lohi 2016, s. 491.

Osituslaskelmassa lasketaan ensin yhteen puolisoitten säästöt. Kun A:lla ei ole enää lainkaan AO-omaisuutta, puolisoitten yhteinen säästö muodostuu vain B:n AO-omaisuudesta. Yhteisestä säästöstä vähennetään vastike (10 000 euroa), jolloin säästöksi muodostuu nolla ja vastikkeesta jää antamatta 5 000 euroa (suluissa osituslaskelmassa)³⁹.

	A			B
	VO	AO		AO
Omaisuus	20 000	0		5 000
AO-säästöt		0		5 000
yhteinen säästö			5 000	
Vastike	2 500		-10 000	
ositettava säästö			0 (-5 000)	
Avio-osat		0		7 500

Tasinko: A maksaa B:lle tasinkoa 2 500 euroa.

Esimerkissä A:n VO-omaisuudesta katetaan vastiketta puolet siitä, mitä sitä ei saada AO-säästöstä suoritettua. Kun A:n hukkaama omaisuusmäärä on 10 000 euroa ja siitä saadaan AO-säästöstä katettua vain 5 000 euroa, VO-omaisuudesta katetaan $\frac{1}{2} \times (10\,000 - 5\,000) = 2\,500$ euroa.

VO-vastiketta voidaan antaa vain, kun sovelletaan AL 94 §:n tai AL 95 §:n vastikesäännöksiä. AL 93 §:n mukaista velankattamisvastiketta annettaessa vastiketta ei voida koskaan antaa VO-omaisuudesta. Tältä osin avioliittolaissa on epäloogisuutta, sillä tämä johtaa siihen, että puolison taloudellisesti kannattamattoman VO-omaisuuden parannustyön seuraukset voivat muuttua suuresti sillä perusteella, miten puoliso on parannustyön rahoittanut. Edullisinta olisi tehdä parannustyöt velaksi (AL 93 §), sillä jos puoliso maksaa velan ennen ositusperusteen syntymistä (AL 95 §), hän voi joutua vastaamaan taloudellisesta tappiostaan vastikkeena koko VO-omaisuudellaan.⁴⁰

AL 94 ja 95 §:n mukaan VO-vastiketta voidaan antaa vain siltä osin, kun VO-omaisuus ei ole velan vakuutena. On selvää, että tämä koskee etenkin sellaisia AL 99.2 §:ssä

³⁹ Puolisoiden AO-säästö ei voi koskaan olla vähemmän, kuin 0. Jos säästö menisi miinuksien puolelle, se on aina nolla. Tässä miinukselle menevä osuus on kuitenkin kirjattu osituslaskelmaan sulkuihin nollan perään, sillä se kuvaa myös sitä määrää, mitä AO:n yhteenlasketusta säästöstä ei saatu vastiketta annettua. Siten siitä puolet muodostaa VO:sta otettavan vastikkeen määrän.

⁴⁰ Lohi 2016, s. 491-493

tarkoitettuja velkoja, joiden vakuutena kyseinen VO-omaisuus on. Jotta vastikkeella ei loukattaisi velkojien etua, on puolisolle jätävä tarpeeksi omaisuutta kattamaan velkansa, eikä vastiketta voida siten antaa enempää, kun mitä puolisollla on omaisuutensa säästöä. VO-vastiketta annettaessa onkin huomioitava puolison kaikki velat niin, että puolisolle jää tarpeeksi omaisuutta ositusperusteen syntyhetkellä olleiden velkojensa maksamiseksi.⁴¹

2.4.2 AL 93 §:n velankattamisvastike

Pääsääntöisesti puolison ottama velka katetaan AO-omaisuudella ja siten velka pienentää avio-osien suuruuksia. On kuitenkin säädetty kolme poikkeuksellista tilannetta, joissa puolison velka katetaan ensisijaisesti velan ottaneen puolison VO-omaisuudesta.⁴² Tällaisia ensisijaisesti VO-omaisuudesta osituksessa katettavia velkoja kutsutaan oikeuskirjallisuudessa usein *erityisveloiksi*. Erityisvelat katetaan ensisijaisesti VO-omaisuudella ja AO-omaisuudella vain siltä osin, kun sitä ei saada VO-omaisuudesta katettua (AL 99.3 §).

Erityisvelkaa on ensinnäkin sellainen velka, joka on aiheutunut puolison huolimattomasta taloudellisten asioiden hoidosta tai muuten sopimattomasta menettelystä (AL 99.3 §). Tällaista huolimattonta taloudellisten asioiden hoitoa tai muuten sopimatonta menettelyä voi olla esimerkiksi törkeän huolimaton tai rikollinen toiminta, josta on aiheutunut velkaantumista, kulutusluottojen harkitsematon ottaminen, uhkapeleihin liittyvä velkaantuminen tai perusteettoman velan tunnistaminen.⁴³ Tällaisen velan kattamiseen voidaan käyttää kaikkea puolisollla olevaa VO-omaisuutta.⁴⁴

Kun arvioidaan sitä, onko velka aiheutunut huolimattomasta taloudellisten asioiden hoidosta tai muuten sopimattomasta menettelystä, ei velkaantumista tule katsoa liian helposti lainkohdan edellytykset täyttäväksi. Lohi esittää, että sopimuksenulkoiseen korvausvastuuseen perustuvat velat voidaan katsoa säännöksen edellytykset täyttäväksi vain, kun ne on tehty tahallisuella tai törkeän huolimattomalla toiminnalla.⁴⁵ Helinin mukaan on pidettävä mielessä, että avioliiton aikana puolisoilla on taloudellinen itsenäisyys, jossa myös erehtyminen ja epäonnistuminen on mahdollista. Soveltamiskynnyksen osalta ei ole

⁴¹ Lohi 2016, s. 494-495.

⁴² Helin 1984, s. 24-25.

⁴³ Lohi 2005, s. 257, Lohi 2016 s. 447..

⁴⁴ Helin 1984, s. 25.

⁴⁵ Lohi 2016, s. 448.

myöskään perusteltua rohkaista puolisoita riitelemään vähämerkityksellisistä asioista, joissa motiivi on jokin muu, kuin taloudellinen intressi.⁴⁶

Toiseksi, erityisvelkaa on sellainen velka, jonka vakuutena on VO-omaisuutta. AL 99.2 §:n mukaan tällaista velkaa on ensisijaisesti vähennettävä siitä VO-omaisuudesta, jonka vakuutena se on. Siltä osin, mitä velkaa ei saada katettua sen vakuutena olevasta VO-omaisuudesta, se voidaan vähentää AO-omaisuudesta. Tällöin velan kattamiseen voidaan käyttää vain sitä VO-omaisuutta, joka on velan vakuutena.

Kolmanneksi, erityisvelkaa on velka, jonka puoliso on tehnyt VO-omaisuuden hankkimiseksi tai parantamiseksi. Myös tällöin lainkohdan tarkoittaman velan kattamiseen voidaan käyttää vain sitä nimenomaista VO-omaisuutta, johon velka kohdistuu⁴⁷.

Mikäli erityisvelkaa on enemmän, mitä sitä voidaan VO-omaisuudesta kattaa, loppu velasta katetaan AO-omaisuudesta. AL 93 §:n vastikesäännöksen mukaan puolisoilla on oikeus vastikkeeseen siltä osin, kuin erityisvelkaa joudutaan AO-omaisuudesta kattamaan. Vastikkeen tarkoitus on eliminoida velan kattamisen vaikutus vastikkeeseen oikeutetun puolison avio-osan suuruuteen. Siten vastikkeen määrä on sama, kuin AO-omaisuudesta katettavaksi jääneen velan määrä.⁴⁸ Sääntelyn taustalla vaikuttaa periaate, ”jonka mukaan puolison oikeus saada omaisuutta velkojen kattamiseen syrjäyttää kollisiotilanteessa avio-oikeuden suojaamispyrkimykset.”⁴⁹

Esimerkki: A:lla on AO-omaisuutta 40 000 euroa ja B:llä 20 000 euroa. A tuomitaan maksamaan baari-illan jälkimaininkien aiheuttaman tapahtumankulun vuoksi ulkopuoliselle U:lle vahingonkorvauksia ja kärsimyskorvauksia yhteensä 8 000 euroa, jotka jäävät A:lle velaksi. Koska A:lla ei ole VO-omaisuutta, tämä velka joudutaan kattamaan AO-omaisuudesta. Siltä osin, kun velkaa joudutaan AO-omaisuudesta vähentämään, B saa vastiketta. Vastike vähennetään ensin AO-omaisuuden yhteenlasketusta säästöstä ennen säästön puolittamista ja lisätään vastiketta saavan, eli B:n avio-osaan.

⁴⁶ Helin 1984, s. 26.

⁴⁷ Helin 1984, s. 27.

⁴⁸ Helin 1984, 2. 33.

⁴⁹ Helin 1984, s. 25.

	A		B
	AO		AO
Omaisuus	40 000		20 000
Velat	-8 000		
AO-säästöt	32 000		20 000
yhteinen säästö		52 000	
Vastike		-8 000	
Ositettava säästö		44 000	
Vastike			8 000
Avio-osat	22 000		30 000

Tasinko: A maksaa B:lle tasinkoa 10 000 euroa.

Kuten edellä on esitetty, AL 99.2 §:n mukaan erityisvelkaa on ensisijaisesti vähennettävä siitä VO-omaisuudesta, jonka vakuutena se on. Mikäli velkaa ei saada vähennettyä siitä VO-omaisuudesta, jonka vakuutena se on, toisella puolisoilla on oikeus vastikkeeseen siltä osin, kuin kyseistä velkaa joudutaan kattamaan AO-omaisuudesta. Jossain tilanteessa tämä saattaa kuitenkin johtaa vastikesäännösten perusajatuksen vastaiseen lopputulokseen. Esimerkkinä tällaisesta lopputuloksesta on tilanne, joka aiheutuu, jos puolison VO-saanto tapahtuu vasta velan syntyhetken jälkeen.⁵⁰

Esimerkki: A ja B ostavat yhteisen 200 000 euron arvoisen asunnon, mutta ottavat omat velat asunnon hankkimiseksi. A ottaa velkaa koko 100 000 euron arvosta, kun B ottaa vain 60 000 euroa. A:n isä antaa A:n velan vakuudeksi omistamansa sijoitusasunnon osakkeet, joiden arvo on 50 000 euroa. A:n isä kuolee ja asunto-osakkeet siirtyvät avio-oikeuden poissulkevalla testamentilla A:n omistukseen.

Ositusperusteen syntyhetkellä asunnon arvo on edelleen 200 000 euroa ja asunto-osakkeiden arvo 50 000 euroa. A:lla on velkaa jäljellä 70 000 euroa ja B:llä 30 000 euroa. Mikäli A:n isä ei olisi kuollut, ositus toimitettaisiin seuraavalla tavalla:

	A		B
	AO		AO
Omaisuus	100 000		100 000
velka	70 000		30 000
AO-säästöt	30 000		70 000
yhteinen säästö		100 000	
Avio-osat	50 000		50 000

⁵⁰ Lohi 2016, s. 487-488.

Tasinko: B suorittaa A:lle tasinkoa 20 000 euroa.

Koska A:n isä kuoli ja velan vakuutena olevat asunto-osakkeet siirtyivät A:n omistukseen VO-omaisuudeksi, AL 93 §:n mukaan B:llä on oikeus vastikkeeseen siltä osin, mitä A:n velkaa ei saada katettua velan vakuutena olevasta VO-omaisuudesta ja sitä joudutaankin kattamaan AO-omaisuudesta. AL 93 §:n mukaan ositus toteutettaisiin seuraavan laskelman mukaisesti. Laskelmassa velka on vähennetty VO-omaisuudesta siltä osin, mitä se saadaan VO-omaisuudesta vähennettyä (50 000 euroa) ja AO-omaisuudesta siltä osin, mitä sitä ei saada VO-omaisuudesta vähennettyä (20 000 euroa). B saa siis vastiketta sen 20 000 euroa, mitä vastiketta joudutaan AO-omaisuudesta kattamaan:

	A			B
	VO	AO		AO
Omaisuus	50 000	100 000		100 000
velka	50 000	20 000		30 000
AO-säästöt		30 000		70 000
yhteinen säästö			100 000	
Vastike			-20 000	
Ositettava säästö			80 000	
Vastike				20 000
Avio-osat		40 000		60 000

Tasinko: B suorittaa A:lle tasinkoa 10 000 euroa.

Edellä esitetyn esimerkin perusteella voidaan huomata, että kaikissa tilanteissa AL 93 §:n noudattaminen ei toteuta vastikesäännösten alkuperäistä tarkoitusta, eli palauta laskennallisesti tilannetta sellaiseksi, mitä se olisi ollut ilman vastikkeeseen oikeuttavaa toimea. Itse asiassa vastikkeeseen oikeuttava toimi (A:n isän kuolema ja osakkeiden siirtyminen A:n VO-omaisuuteen) tapahtui täysin A:sta riippumatta ja aiheutti sen, että B sai tilanteessa tosiasiaa perusteetonta etua. Toki asiaa voidaan perustella niin, että A:n tulisi tuntea laki ja hänen ei olisi pitänyt ottaa testamenttia sellaisenaan vastaan, mutta tämä argumentti tuntuu tilanteeseen nähden perusteettomalta. Esimerkin tilanteessa B hyötyi A:n VO-saannosta täysin perusteettomasti vain, koska A:n VO-saanto tapahtui velan syntymisen jälkeen. Tapani Lohi pitää tätä seuraamusta niin epäoikeudenmukaisena, että esittää AL 93 §:n supistavaa (contra legem) tulkintaa siten, että lainkohtaa voitaisiin

soveltaa AL 99.2 §:n mukaisiin vakuusvelkoihin vain silloin, kun kyseinen velka on tullut puolison vastattavaksi VO-saannon tapahtuessa.⁵¹

2.4.3 AL 94 §:n hukkaamisvastike

AL 94 §:n mukaan puoliso tai kuolleen puolison perilliset ovat oikeutettuja vastikkeeseen, jos puolison AO-omaisuus on *oleellisesti* vähentynyt ja oleellinen vähentyminen johtuu siitä, että puoliso on hoitanut huolimattomasti taloudellisia asioitaan, käyttänyt väärin oikeuttaan vallita AO-omaisuutta (AL 38-39 §:n vastaisesti)⁵², tai menetellyt muulla hänen oloihinsa soveltumattomalla tavalla. Vastiketta annetaan omaisuuden säästön vähentymistä vastaava määrä. Jos vastiketta ei voida antaa AO-omaisuudesta, sitä voidaan ottaa VO-omaisuudesta, ellei kyseinen omaisuus mene velan katteeksi. Jos vastiketta otetaan VO-omaisuudesta, sitä voidaan jo aiemmin kappaleessa 2.4.1. esitetyillä perusteilla ottaa kuitenkin vain puolet siitä, mitä muuten ei voitaisi suorittaa. AL 94 §:n hukkaamisvastike on AO-omaisuuden yhteenlasketusta säästöstä annettavista vastikkeista merkittävin⁵³.

AL 94 §:n mukaisen hukkaamisvastikkeen taustalla vaikuttaa AL 37 §:n mukainen puolison velvollisuus hoitaa AO-omaisuutta siten, ettei se aiheuttomasti vähene toisen puolison vahingoksi.⁵⁴ Vastikeperuste voi tulla sovellettavaksi, vaikka toimenpiteeseen sinänsä olisi yhteiskunnallisesti hyväksytty syy, mutta toimenpiteeseen ei ole toisen puolison suostumusta tai aviovarallisuussuhteiden kannalta hyväksyttävää syytä.⁵⁵ Vastikkeen toteuttaminen ei myöskään edellytä loukkaamistarkoitusta, vaan säännös voi tulla sovellettavaksi, vaikka oikeustoimen taustalla olisi nimenomainen tarkoitus mitoittaa luovutustoimi siten, ettei puolison oikeutta tasinkoon loukata.⁵⁶ Hukkaamisvastikkeen soveltamiseen johtavia toimenpiteitä ovat esimerkiksi omaisuuden lahjoitus, alihintainen luovutus, huono hoito, hävittäminen, huolimaton säilyttäminen tai laina maksukyvyttömälle.⁵⁷

⁵¹ Lohi 2005, s. 280-282 ja Lohi 2016, s. 486-487.

⁵² Aarnio – Helin 1992, s. 181.

⁵³ Kangas 1993, s. 206.

⁵⁴ Aarnio 1978, s. 55.

⁵⁵ Ks. KKO 1986 II 147, jossa puoliso haki välirikon jälkeen kiinteistön muodostamista luonnonsuojelualueeksi ilman toisen puolison suostumusta. Puolison katsottiin käyttäneen väärin oikeuttaan vallita AO-omaisuuttaan ja hän joutui siten antamaan vastiketta kiinteistön arvon alenemisesta.

⁵⁶ Lohi 2016, s. 478-481.

⁵⁷ Lohi 2016, s. 475-476.

Hukkaamisvastikkeen soveltaminen edellyttää AO-omaisuuden *oleellista vähentymistä* ja aviovarallisuussuhteiden näkökulmasta *sopimatonta menettelyä*. Oleellisuusedellytys nostaa hukkaamisvastikesäännöksen soveltamiskynnyksen selvästi korkeammalle, kuin mitä ennakkoperintövastikkeen (AL 94 a §) tai takaisinsaantilain (758/1991) soveltamiskynnyksen ylittyminen edellyttää. Vastikesäännöksen soveltumisen kannalta toimenpiteen ajoituksella on myös tärkeä merkitys. Mikäli toimenpide on toteutettu ositusperiaatteen syntyhetken jälkeen, sovelletaan vastikesäännöksen sijaan restitutioperiaatetta, jonka mukaan ositus toimitetaan ositusperusteen syntyhetken varallisuustilanteen mukaisena.⁵⁸ Jos puoliso luovuttaa *toisen puolison omaisuutta*, omaisuuden omistajaa suojaa ensisijaisesti AL 58 §:n mukainen lunastusoikeus tai takaisinotto-oikeus, eikä tällaiseen tilanteeseen sovelleta AL 94 §:n vastikesäännöstä⁵⁹.

2.4.4 AL 95 §:n velanmaksu- ja VO-omaisuuteen käytetyn AO-omaisuuden parantamisvastike

AL 95 §:n mukaan puolisollla on oikeus saada vastiketta, jos toinen puoliso on käyttänyt AO-omaisuuttaan VO-omaisuuden hankkimiseen tai parantamiseen. Vastikkeeseen on oikeus myös, jos AO-omaisuutta on käytetty AL 99 §:n 2 ja 3 momentin mukaisten velkojen maksuun. Kyseessä on vastaava tilanne, kuin AL 93 §:n soveltamisessa, mutta kun AL 93 §:n vastikesäännös koskee erityisvelkaa, josta VO-omaisuus on vakuutena ja sellaista velkaa, joka on syntynyt huolimattomasta taloudenhoidosta tai muuten sopimattomasta toiminnasta, AL 95 § koskee tällaisen velan maksamista AO-omaisuudesta. Jos tällaista velkaa maksetaan AO-omaisuudesta, puolisollla on oikeus saada vastiketta siltä osin, kun velkaa on AO-omaisuudesta maksettu.

Edellä esitetty tarkoittaa sitä, että edellä AL 93 §:n yhteydessä esitetty ongelma velan syntyhetken ja VO-omaisuuden saantohetken ajallisesta yhteydestä koskee myös AL 95 §:n mukaisen vastikesäännöksen soveltamista. Jos VO-saanto on tapahtunut vasta velan syntyhetken jälkeen, eikä siihen liity mitään muutoin sopimatonta, ei ole perusteltua, että myöskään tällaisen velan maksaminen täyttäisi vastikkeen soveltamisedellytyksen.⁶⁰

⁵⁸ Lohi 2016, s. 474-481.

⁵⁹ Aarnio – Kangas 2010, s. 195.

⁶⁰ Lohi 2016, s. 488-489.

2.5 AL 94a §:n ennakkoperintövastike

2.5.1 Ennakkoperinnöstä yleisesti

Perinnöllä ja perinnönjakoilla ei itsessään ole merkitystä tässä työssä käsiteltävän osituksen kannalta ja perinnönjako toimenpiteenä onkin pidettävä osituksesta erillään. Ennakkoperintö liittyy lähtökohtaisesti perillisille tulevan perinnön määrään, mutta sillä on välillisesti merkitystä myös osituksessa. Avioliittolain 94a §:n ennakkoperintövastikesäännöksessä säädetään ennakkoperinnön vähentämisestä jäämistöosituksessa, joten on aiheellista käydä läpi perusasioita ennakkoperinnöstä asiaan liittyvien ongelmien hahmottamiseksi.

Ennakkoperintöä koskevan sääntelyn taustalla on ajatus siitä, että perittävän viimesijainen tarkoitus on kohdella perillisiä tasapuolisesti. Ennakkoperintö ei ole erityinen tapa lahjoittaa omaisuutta, vaan ennakkoperintöä ovat perittävän elinaikana antamat lahjat perillisille. Ennakkoperintö vaikuttaa perillisen perintöosan (PK 6 luku) ja lakiosan (PK 7 luku) suuruuteen ja se huomioidaan lisäämällä ennakkoperinnön antohetken mukainen arvo laskennallisesti jäämistöön (PK 6:5) perillisten perintöosia määritettäessä. Ennakkoperintöä voi olla vain perittävän perilliselle antama lahja.⁶¹

Perittävän elinaikanaan antamien lahjojen osalta PK 6:1.1:iin sisältyy olettamasaännös, jonka mukaan rintaperillisen saama lahja oletetaan ennakkoperinnöksi, jos muuta ei ole määrätty tai olosuhteisiin katsoen ole otaksuttava tarkoitettuna⁶². Kyseessä on oletama, joka on kumottavissa vastanäytöllä. Perittävä voi siis määrätä lahjan myös suosiolahjaksi esimerkiksi kirjaamalla lahjakirjaan, että lahjaa ei ole katsottava ennakkoperinnöksi. Tällaisen määräyksen voi myöhemmin kumota testamentilla (KKO 1996:30). Vain rintaperillisen ja lahjoitushetkellä perillisasemassa olevan saama lahja oletetaan ennakkoperinnöksi, ja siten esimerkiksi elossa olevan rintaperillisen lapsen saamaa lahjaa ei oleteta perillishaaran ennakkoperinnöksi, vaan ennakkoperintömääräys on tarvittaessa tehtävä erikseen.⁶³

⁶¹ Aarnio – Kangas 2010, s. 385-388.

⁶² Rautiala 1965, s. 20-21.

⁶³ Aarnio – Kangas 2010, s. 389.

Ennakkona annettu perintö vähennetään pääsääntöisesti ennakon antajan jälkeen tulevasta perinnöstä (PK 6:1). Mikäli ennakkoperintö on annettu VO-omaisuudesta, se vähennetään PK 6:1 mukaisen pääsäännön mukaisesti ennakon antajan jälkeen tulevasta perinnöstä. Jos ennakon antaja on avioliitossa ja ennakkoperintö on annettu avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta avioparin yhteiselle rintaperilliselle, vähennetään ennakkona annettu perintö ensiksi kuolleen puolison jälkeen perillisille tulevasta perinnöstä (PK 6:1.2). Tällöin merkitystä ei ole sillä, kumpi puolisoista on ennakkoperinnön antanut. Jos ennakkoa ei voida vähentää ensiksi kuolleen puolison jälkeen sen vuoksi, ettei ensiksi kuolleen avio-osa riitä ennakon vähentämiseen, ennakkoperintö annetaan lesken kuoleman jälkeen siltä osin, mitä sitä ei ensiksi kuolleen jälkeen voida vähentää.⁶⁴

Jos perillisen perintöosa on suurempi kuin hänen saamansa ennakkoperintö, hän saa perintönä niiden erotuksen. Jos perillisen saama perintöosa on yhtä suuri, kuin hänen saamansa ennakkoperintö, hänen katsotaan jo saaneen perintöosansa. Jos AO-omaisuudesta annettu ennakkoperintö on suurempi kuin ennakon saajalle muutoin tuleva perintöosa, se vähentää myös muiden perillisten laskennallisia perintöosia ja lesken saamaa tasinkoa siten, että se vähentää lesken ja perillistahon osuuksia suhteellisesti saman verran. Pääsääntöisesti perillinen ei ole velvollinen palauttamaan erotusta, jos hänen saamansa ennako on hänelle muutoin tulevaa perintöosaa suurempi (PK 6:6). Ylisuuren ennakkoperinnön saanut perillinen voi kuitenkin joutua maksamaan muille perillisille lakiosan täydennystä, jos saatu ennakkoperintö loukkaa toisten perillisten lakiosaa.⁶⁵ Lakiosalaskelmilla ja lakiosan täydennyskanteella ei kuitenkaan ole vastikkeiden antamisen suhteen merkitystä, eikä niitä tämän vuoksi tässä enempää käsitellä.

Huomionarvoista on, että AL 94 a §:n mukaan osituksessa voidaan vähentää vain *ennakkoperintö*. Tällöin arvioitavaksi voi tulla, minkä mukaan ennakkoperinnön käsite määräytyy. AL 94 a §:n kirjoittamistapa viittaisi siihen, että *ennakkoperintö* osituksessa olisi yhteydessä PK 6 luvun mukaisen ennakkoperinnön käsitteen kanssa ja siten vain PK 6 luvussa tarkoitettu ennakkoperintö voi tulla sovellettavaksi AL 94 a §:n mukaisena vähennyksenä. Epäselvää on, olisiko mahdollista käyttää sekamääräystä, jolloin esimerkiksi lahjaa annettaessa lahjakirjassa määrätään, että lahjaa ei ole otettava huomioon

⁶⁴ Aarnio – Kangas 2010, s. 391.

⁶⁵ Aarnio – Kangas 2010, s. 394-398 ja 416-418.

ennakkoperintönä perillisten keskinäisessä suhteessa, mutta se otetaan kuitenkin huomioon ennakkoperintönä osituksessa? Tapani Lohen mukaan tällainen sekamääräys voisi olla tehokas, kun otetaan huomioon ennakkoperintösäännösten dispositiivisuus ja perittävän tahdon kunnioittamisen merkitys oikeusjärjestelmässämme. Kuitenkaan sekamääräysten käyttämistä hän ei oikeustilan epävarmuuden vuoksi suosittele.⁶⁶

Jos koko määrää ei saada vähennettyä ensiksi kuolleen puolison perinnöstä, loppuosa vähennetään lesken perinnönjaossa (PK 6:1.2). Tällä ei kuitenkaan ole välillistäkään vaikutusta ensiksi kuolleen puolison jälkeen tehtävään ositukseen, vaan kyseessä on vain perintöön liittyvä seikka.

2.5.2 Ennakkoperintö osituksessa

AL 94 a §:n mukaan ennakkoperintö otetaan huomioon ensiksi kuolleen puolison jälkeen toimitettavassa osituksessa, jos ennakkoperintö on annettu AO-omaisuudesta puolisoiden yhteiselle rintaperilliselle⁶⁷. Säännös soveltuu ainoastaan jäämistöosituksiin ja sen tarkoituksena on eliminoida ennakkoperinnön vaikutus puolison avio-osaan. Kyseessä on ennakkoperintövastike, joka huomioidaan osituksessa kahdessa vaiheessa. Ensin ennakkoperintö lisätään laskennallisesti ennakon antajan AO-omaisuuden säästöön. Tämän jälkeen ositus toimitetaan normaalisti ja ennakkoperinnön arvo vähennetään perillisille tulevasta osasta.⁶⁸

Esimerkki: P kuolee. Häneltä jää leski L ja rintaperilliset A, B ja C. Omaisuutta P:ltä jää 50 000 euroa ja L:ltä 40 000 euroa. P oli elinaikanaan antanut A:lle 10 000 euron ennakkoperinnön. Kaikki P:n ja L:n omaisuus on avio-oikeuden alaista omaisuutta.

Osituslaskelmassa ennakkoperintö lisätään ensin sen antajan, eli tässä P:n AO-omaisuuden säästöön. Tämän jälkeen lasketaan laskennalliset avio-osat. Annettu ennakkoperintö vähennetään ensiksi kuolleen, eli tässä P:n avio-osasta.

⁶⁶ Lohi 1999, s. 70-71.

⁶⁷ AL 94 a §:n on katsottu viittaavan PK 6:1:ään.

⁶⁸ Aarnio – Kangas 2010, s. 393.

	P		L
	AO		AO
Omaisuus	50 000		40 000
Ennakkoperintö	10 000		
AO-säästö		100 000	
Avio-osat	40 000		50 000

Tasinko: L saa P:n jäämistöstä tasinkoa 10 000 euroa.

Lähtökohtaisesti ennakkoperintösäännökset ovat tarkoitettu perillisten tasapuolisen koh-
telun turvaamiseksi. PK 6:1:n mukaan ennakkoperintö vähennetään perilliselle tulevasta
perinnöstä. Taustalla vaikuttava ajatus on, että vaikka perittävä on antanut elinaikanaan
rintaperilliselleen lahjan, hänen tarkoituksensa ei ole suosia yhtä rintaperillistään muiden
kustannuksella, vaan annettu ennakkoperintö vähennetään sen saajan perintöosasta pe-
rittävän kuoleman jälkeen perittävältä tulevasta perinnöstä. Jos ennakkoperintöä on an-
nettu avioliiton aikana puolisojen yhteiselle rintaperilliselle avio-oikeuden alaisesta
omaisuudesta, ennakkoperintö vähennetään perillisen perinnöstä ensiksi kuolleelta puoli-
solta jääneestä perinnöstä (PK 6:1.2). Kun ennakkoperintö on siis annettu avio-oikeuden
alaisesta omaisuudesta, merkitystä ei ole sillä, kumpi puolisoista on antanut ennakkope-
rinnön, sillä jos se on annettu yhteiselle rintaperilliselle, se vähennetään joka tapauksessa
ensiksi kuolleelta puolisolta jääneestä perinnöstä.

Tässä tutkielmassa ei ole tarkoitus käsitellä perinnönjakoa, mutta ennakkoperinnön ja pe-
rillisen perintöosan suuruudella on kuitenkin välillisesti merkitystä jäämistöositukseen.
Tämä johtuu siitä, että PK 23:1.2:n mukaan ennen perinnönjakoa on toimitettava ositus,
joten perintöosaa ei voida määrittää ennen, kuin ositus on tehty. Koska ennakkoperinnöllä
on merkitystä perillisten perintöosiin, ne huomioidaan ensiksi kuolleen puolison jäämis-
tössä laskennallisina erinä myös osituksessa. AL 94 a §:n mukaan jäämistöosituksessa en-
nakkoperinnön arvo ensin lisätään laskennallisesti ennakon antaneen puolison AO-sääs-
töön ja vähennetään sitten ensiksi kuolleen perillisille ja testamentin saajille tulevasta pe-
rintöosuudesta. Siten osituksessa ja perinnönjaossa ennakkoperinnön arvo on huomioi-
tava saman suuruisena.⁶⁹ Jos siis annettu ennakkoperintö on suurempi, kuin perillisen pe-
rintöosa, ennakkoperintöä ei lisätä jäämistön säästöön perintöosaa ylittävältä osalta.

⁶⁹ Lohi 1999, s. 67.

Tällöin myöskään osituksessa AL 94a §:n mukaista ennakkoperintövastiketta ei anneta perintöosan ylittävältä osalta.⁷⁰

Ennakkoperintöön liittyvät ongelmat koskevat ensinnäkin sitä, onko kyse ylisuuresta ennakkoperinnöstä vai perintöosaa pienemmästä ennakkoperinnöstä ja toisaalta sitä, jäikö puolisoilta vain AO-omaisuutta, vai jäikö ennakon antajalta myös VO-omaisuutta. Käsitteen ensin ylisuureen ennakkoperintöön liittyviä ongelmia, kun puolisoilta jäi vain AO-omaisuutta ja tämän jälkeen VO-omaisuuteen liittyviä ongelmia.

2.5.3 Ennakkoperintö osituksessa, kun puolisoilla oli vain AO-omaisuutta

Ennen osituslaskelman tekemistä on aina syytä tarkastaa, ettei ennakkoperintö ole ylisiuri. Tämä olisi hyvä tehdä, vaikka perinnönjakoa ensiksi kuolleen perillisten kanssa ei ole tarkoitus toimittaa, sillä jos osituslaskelma tehdään ja ennakkoperintö onkin ylisiuri, osituslaskelmasta tulee virheellinen ja leski voi saada liikaa tasinkoa.⁷¹

Osituslaskelman osalta tulee aloittaa tekemällä apulaskelma, eli *perintöosalaskelma*, jossa lisätään ennakkoperintö antajansa AO-omaisuuden säästöön, lasketaan perillisille tuleva AO-säästön puolikas ja tarkistetaan ennakon saajan *laskennallinen perintöosa*. Perintöosalaskelmaa kuvastaa jatkossa harmaasävyiset laskelmat, ja niillä tarkistetaan, onko ennakkoperintö saajansa perintöosaa suurempi. Jos ennakkoperintö on perintöosan suuruisen tai perintöosaa pienempi, voidaan osituslaskelma tehdä normaalisti. Jos taas ennakkoperintö on suurempi, mitä perintöosa on, lasketaan *lisäysmenetelmällä*⁷², kuinka suurena ennakkoperintö voidaan ottaa osituksessa huomioon. Lisäysmenetelmällä laskettu perintöosan suuruus on ennakkoperinnön saajan/perillisen *lopullinen perintöosa*⁷³, jos muita ylisiuria ennakkoperintöjä ei ilmene. Lopullinen perintöosa on se perintöosa, joka

⁷⁰ Lohi 1999, s. 30 ja Aarnio – Kangas 2010, s. 396

⁷¹ Lohi 1999, s. 76.

⁷² Käytän Tapani Lohen 1999 käyttämiä ilmaisuja *perintöosalaskelma* ja *lisäysmenetelmä*, s. 76-78

⁷³ Huom! Laskennallisella perintöosalla tarkoitan alkuperäistä, perintöosalaskelmalla määritettyä perintöosaa. Lopullisella perintöosalla tarkoitan sitä laskennallista määrää ylisuuresta ennakkoperinnöstä, jollaisena ennakkoperintö suurimmillaan voidaan kyseisessä tapauksessa ennakon saajan perintöosassa huomioida. Lopullinen perintöosa kuvaa myös sitä, minkä suuruisena kyseinen ennakkoperintö voidaan osituksessa ottaa huomioon.

voidaan osituslaskelmassa vähentää. Tämän jälkeen tehdään osituslaskelma siten, että ennakkoperintö annetaan laskelmassa perillisen lopullisen perintöosan suuruisena.⁷⁴

Lopullisen perintöosan selvittämiseksi on huomioitava reaalisien jäämistön ja perillishaarojen lukumäärän lisäksi lesken avio-oikeuden alainen omaisuus ja se, että yhteenlasketun omaisuuden säästö puolitetaan osituksessa. Siten, jos ylisuuria ennakkoperintöjä on annettu yksi, lopullinen perintöosa voidaan laskea seuraavalla kaavalla:⁷⁵

$$p = \frac{Po + p + Lo}{2 \times n}$$

p = lopullinen perintöosa

Po = perittävältä jäänyt AO-omaisuus

Lo = leskeltä jäänyt AO-omaisuus

n = perillishaarojen lukumäärä

Esimerkki: Perittävältä jää leski L ja heidän kolme yhteistä lastaan, A, B ja C. P:ltä jää avio-oikeuden alaista omaisuutta 20 000 euroa. L:llä on avio-oikeuden alaista omaisuutta 10 000 euroa. P on elinaikanaan antanut A:lle 10 000 euron ennakkoperinnön.

Ensin tehdään perintöosalaskelma, jolla selvitetään, onko ennakkoperintö ylisuuri.

	P		L
	AO		AO
Omaisuus	20 000		10 000
Ennakkoperintö	10 000		
AO-säästö		40 000	
Avio-osat	10 000		20 000
laskennallinen perintöosa	6 667		

Laskelmasta nähdään, että kunkin perillisen laskennallinen perintöosa on 6 667 euroa, ja kun A on saanut ennakkoperintöä 10 000 euroa, A:n saama ennakkoperintö on ollut ylisuuri. P:n avio-osa on laskelmassa laskettu

⁷⁴ Lohi 1999, s. 76-78.

⁷⁵ Kaava on esitetty ruotsalaisissa lainvalmistelutöissä (SOU 1925:43, s. 466) ja samansisältöinen, kun Lohen käyttämä kaava. Lohi 1999, s. 79.

kaavalla $\frac{AO^{Säästö}}{2} = \frac{40\,000}{2} = 20\,000$. Perillisten laskennalliset perintöosat saadaan kaavalla $\frac{AO^{Säästö}}{2 \times n} = \frac{40\,000}{2 \times 3} = 6\,667$ euroa. Laskelmassa n kuvaa perillishaarojen lukumäärää. Kun A on saanut ennakkoperintöä 10 000 euroa, sitä ei voida vähentää kokonaan hänen perintöosastaan, joten seuraavaksi pitää laskea, kuinka paljon ennakkoperintöä voidaan saajansa perintöosasta vähentää. Tämän lopullisen perintöosan laskemiseen käytetään edellä esitettyä kaavaa:

$$p = \frac{20\,000 + p + 10\,000}{2 \times 3}$$

$$6p = 30\,000 + p$$

$$p = 6\,000$$

Kun on saatu määritettyä se, minkä suuruisena A:n saama ennakkoperintö voidaan suurimmillaan hänelle tulevasta perintöosastaan vähentää, voidaan sama lopullinen perintöosa vähentää P:n kuoleman jälkeen tehtävässä osituksessa. Siten lopullisen perintöosan määrittämisen jälkeen voidaan toimittaa ositus siten, että P:n AO-säästöön lisätään vastikkeena lopullinen perintöosa, eli 6 000 euroa, ja sama määrä vähennetään hänen avio-osastaan.

	P		L
	AO		AO
Omaisuus	20 000		10 000
Ennakkoperintö	6 000		
AO-säästö		36 000	
Avio-osat	12 000		18 000

Tasinko: P:n perilliset maksavat tasinkoa leskelle 8 000 euroa.

Useamman ennakkoperinnön huomioon ottamista osituksessa käsitellään myöhemmin kappaleessa 3.4.

2.5.4 Ennakkoperintö osituksessa, kun puolisoilla on VO-omaisuutta

Pääsääntöisesti osituksessa ei huomioida puolisoitten VO-omaisuutta. Tästä pääsäännöstä poikkeuksena AL 94 a.2 §:n mukaan ”jos ennakon antajalta jää muutakin omaisuutta,

otetaan ennakkoa vähennettäessä myös tämä lukuun.” Lain esitöiden mukaan tällä tarkoitetaan sitä, että jos *ennakkoperinnön antaneella* oli VO-omaisuutta, se luonnollisesti suurentaa perillisten ja siten myös ennakon saaneen perintöosaa. Mikäli AO-omaisuudesta annettua ennakkoperintöä ei saada vähennettyä AO-omaisuuden alaisesta ennakonsaajan perintöosasta, otetaan huomioon myös ennakkoperinnön antaneen VO-omaisuus. Kun VO-omaisuuden huomioon ottaminen kasvattaa ennakkoperinnön saaneen perintöosaa, ennakkoperinnöstä voidaan myös vähentää suurempi osa.⁷⁶

VO-omaisuutta ei oteta huomioon, jos ennakkoperintö saadaan vähennettyä perillisen perintöosasta kokonaan AO-omaisuudesta saatavasta perinnöstä. VO-omaisuus otetaan siten huomioon vain, jos ennakkoperintö on ylisuuri suhteessa AO-omaisuudesta määritettyyn perintöosaan. Tilanteet jakautuvat ensinnäkin sen mukaan, onko ennakkoperinnön antaja perittävä (P) vai leski (L). Lain sanamuodon mukaan vain ennakon antajan VO-omaisuus otetaan huomioon⁷⁷. Toisaalta tilanteet jakautuvat sen mukaan, onko kyse P:n vai L:n VO-omaisuudesta. Lesken VO-omaisuutta ei tietenkään oteta huomioon, kun määritetään ennakonsaajan laskennallista perintöosaa P:n jälkeen, joten tässä keskityn ainoastaan tilanteisiin, joissa ennakkoperinnön on antanut P ja ennakkoperintöä vähennettäessä otetaan huomioon vain P:ltä jäänyt VO-omaisuus.

Jos P:ltä on jäänyt VO-omaisuutta, tulee VO-omaisuus ottaa huomioon myös *perintöosalaskelmaa* tehtäessä ja mahdollisesti lisäysmenetelmän mukaisessa laskelmassa, jotta ennakkoperinnöstä saadaan vähennettyä mahdollisimman suuri osa.

Esimerkki: P:n kuollessa häneltä jäi leski ja kolme lasta, A, B ja C. P:llä oli AO-omaisuutta 40 000 euroa ja L:ltä 20 000 euroa. P on antanut A:lle 20 000 euron ennakkoperinnön ja hänellä on lisäksi 20 000 euroa VO-omaisuutta.

⁷⁶ Ehdotus 1935, s. 187

⁷⁷ Tästä on kuitenkin myös poikkeavia käsityksiä. Lohi 1999, s. 89-91 esittää, että lainkohtaa on tulkittava sanamuodostaan poiketen siten, että P:ltä jäänyt VO-omaisuus otetaan huomioon myös silloin, kun ennakkoperinnön on antanut leski. Soveltamisohje perustuu suomalaisten lain esitöiden taustalla vaikuttaneisiin ruotsalaisiin lainvalmistelutöihin (SOU 1925:43, s. 470), joiden mukaan ennakkoperintöä vähennettäessä tulee ottaa huomioon kuolleelta (vrt. suom. ennakon antajalta) jäänyt VO-omaisuus. Tällöin merkitystä ei ole sillä, onko ennakon antanut perittävä vai leski, kun ennakkoperintö voitaisiin aina vähentää kuolleelta jääneen VO-omaisuudesta.

Ensin tarkistetaan edellä esitetyllä tavalla puolisoiden AO-omaisuudet huomioivalla perintöosalaskelmalla, onko A:n saama ennakkoperintö ylisuuri annettavaksi AO-omaisuudesta:

	P		L
	AO		AO
Omaisuus	40 000		20 000
Ennakkoperintö	20 000		
AO-säästö		80 000	
Avio-osat	20 000		40 000
laskennallinen perintöosa	13 333		

Koska A on saanut 20 000 euroa ja hänen laskennallinen perintöosansa⁷⁸ on 13 333 euroa, A:n saama ennakkoperintö ylisuuri, eikä sitä voida vähentää AO-omaisuudesta muodostuvasta perintöosasta. Tämän vuoksi perintöosalaskelmaan lasketaan mukaan P:ltä jäänyt VO-omaisuus. VO-omaisuutta ei kuitenkaan puoliteta osituksessa, joten se otetaan laskennallisesti huomioon vasta avio-osien määrittämisen jälkeen:

	P		L
	AO		AO
Omaisuus	40 000		20 000
Ennakkoperintö	20 000		
AO-säästö		80 000	
Avio-osat	20 000		40 000
VO-omaisuus	20 000		
laskennallinen perintö	60 000		
laskennallinen perintöosa	20 000		

Kun VO-omaisuus otetaan huomioon perintöosien laskennassa, huomataan, että perillisten laskennallinen perintöosa⁷⁹ kasvaa ja nyt A:n saama ennakkoperintö voidaan vähentää hänen perintöosastaan. Koska A:n saama ennakkoperintö P:n VO-omaisuus huomioimalla pystytään vähentämään kokonaan hänen

⁷⁸ Laskennallinen perintöosa on laskettu kaavalla $\frac{AO_{Säästö}}{2 \times n}$, jossa n kuvaa perillishaarojen lukumäärää.

⁷⁹ Laskennallinen perintö on laskettu kaavalla $\frac{AO_{Säästö}}{2} + VO$ ja laskennallinen perintöosa on laskettu jakamalla laskennallinen perintö perillishaarojen lukumäärällä.

perintöosastaan, voidaan osituslaskelmassa huomioida A:n saama ennakkoperintö sellaisenaan⁸⁰:

	P		L
	AO		AO
Omaisuus	40 000		20 000
Ennakkoperintö	20 000		
AO-säästö		80 000	
Avio-osat	20 000		40 000

Tasinko: Perillisten tulee maksaa leskelle tasinkoa 20 000 euroa.

Perinnönjakoa tässä ei enempää käsitellä, mutta mainittakoon selvyiden vuoksi, että tässä tapauksessa perilliset jakaisivat P:ltä jääneen VO-omaisuuden sekä avio-osan keskenään siten, että A on saanut oman perintöosansa kokonaisuudessaan jo ennakkoperintönä. Siten jäämistön todellinen varallisuus (20 000 euron AO-omaisuus ja 20 000 euron VO-omaisuus) jaetaan puoliksi B:lle ja C:lle. Tällöin kaikki perilliset ovat saaneet perintöä P:ltä 20 000 euroa. Näin päästään samaan lopputulokseen, missä oltaisiin, jos P ei olisi lainkaan antanut A:lle ennakkoperintöä.

Ennakkoperintö voi kuitenkin olla myös niin suuri, ettei sitä saada vähennettyä perillisen perintöosasta, vaikka VO-omaisuus otettaisiinkin huomioon. Tällöin edellä jaksossa 2.5.3 esitetyllä tavalla lasketaan, mikä on perillisen *lopullinen perintöosa*. Lopullinen perintöosa lasketaan jo edellä esitetyn kaavan mukaisesti siten, että kaavan loppuun lisätään perintöosalaskelmassa huomioon otettava VO-omaisuus jaettuna perillishaarojen lukumäärällä:⁸¹

$$p = \frac{Po + p + Lo}{2 \times n} + \frac{VO}{n}$$

⁸⁰ Lohi 1999, s. 84-88.

⁸¹ Lohi 1999, s. 86-87.

Esimerkki: P:ltä jää leski L ja kolme lasta, A, B ja C. P:ltä jäi AO-omaisuutta 40 000 euroa ja VO-omaisuutta 30 000 euroa. L:llä on AO-omaisuutta 20 000 euroa. P on antanut A:lle 30 000 euron ennakkoperinnön.

Tavallisesti tehdään perintöosalaskelma AO-omaisuudesta, mutta koska selvästi nähdään, että A:n saama ennakkoperintö on ylisuuri vähennettäväksi perillisten AO-omaisuudesta muodostuvalle perintöosalleen, tehdään suoraan perintöosalaskelma ottamalla huomioon P:n VO-omaisuus:

	P		L
	AO		AO
Omaisuus	40 000		20 000
Ennakkoperintö	30 000		
AO-säästö		90 000	
Avio-osat	15 000		45 000
VO-omaisuus	30 000		
laskennallinen perintö	75 000		
laskennallinen perintöosa	25 000		

Tästä huomataan, että kun laskennallinen perintöosa on 25 000 euroa, A:n saama 30 000 euron ennakkoperintö on ylisuuri, eikä sitä voida sellaisenaan huomioida osituslaskelmassa. Lasketaan A:n lopullinen perintöosa edellä esitetyn kaavan avulla:

$$p = \frac{40\,000 + p + 20\,000}{2 \times 3} + \frac{30\,000}{3}$$

$$p = \frac{60\,000 + p}{6} + 10\,000$$

$$6p = 60\,000 + p + 60\,000$$

$$5p = 120\,000$$

$$p = 24\,000$$

A:lle annetusta ennakkoperinnöstä voidaan siten osituksessa vähentää vain 24 000 euroa:

	P		L
	AO		AO
Omaisuus	40 000		20 000
Ennakkoperintö	24 000		
AO-säästö		84 000	
Avio-osat	18 000		42 000

Tasinko: Perilliset maksavat L:lle tasinkoa 22 000 euroa.

Laskelman paikkansapitävyys voidaan laskea reaalisen jäämistön avulla. Kun A:n saamasta ennakosta voidaan vähentää vain lopullinen perintöosa, joka on 24 000 euroa, P:n reaalisen jäämistön tulisi jakautua B:n ja C:n välille puoliksi siten, että heistä kumpikin saisi oman perintöosansa (myös 24 000 euroa). Siten reaalista jäämistöä tulisi olla $2 \times 24\,000$ euroa, eli 48 000 euroa. Kun P:n avio-osaan (18 000 euroa) lisätään VO-omaisuus (30 000 euroa), saadaan summaksi $(18\,000 + 30\,000 =)$ 48 000 euroa. Näin voidaan todeta, että A:n saama ennakkoperintö on vähennetty osituksessa niin suurena, kuin se tosiasiassa oli mahdollista vähentää.

Edellä esitetystä voi huomata, että ylisuurta ennakkoperintöä huomioon otettaessa vastiketta annettaessa lopputulos ei olekaan sellainen, mitä se olisi, jos kyseistä vastikkeeseen oikeuttavaa toimenpidettä ei olisi ollenkaan tehty. Kun ylisuuri vastike otetaan huomioon suhteellisenä, tulos ei ole sama, mitä se olisi, jos ennakkoperintö olisi jätetty antamatta. Ennakkoperintövastikkeen osalta ylisuuri ennakkoperintö jaetaan lesken ja ennakkoperintöä saamattomien perillisten rasitukseksi heidän osuuksiensa suhteessa. Lain esitöiden mukaan, ellei ”koko ennakkoa voida vähentää, on erotus osituksessa pantava samassa määrin eloonjääneen puolison ja toisen puolen kärsittäväksi.⁸²” Jos perillisiä on kolme, vähentämättä jäävä ennakkoperintö jakautuu lesken ja ennakkoperintöä saamattomien (kahden) perillisen kesken siten, että leskelle kuuluisi puolisoitten AO-omaisuudesta puolet ja ennakkoa saamattomille perillisille kummallekin $\frac{1}{6}$. Siten leski saisi kolme kertaa sen, mitä A, B tai C saisi osuudelleen. Siten leski kärsii erotuksesta $\frac{3}{6}$ ja perillisen kukin $\frac{1}{6}$. Kun Ennakkoa annettiin yhteensä 30 000 euroa ja sitä voitiin vähentää 24 000 euroa,

⁸² Ehdotus 1935, s. 186.

vähentämättä jäi 6 000 euroa. B ja C saivat 25 000 euron sijaan 24 000 euroa kumpikin, jolloin heidän osuutensa väheni $\frac{1}{6} \times 6000 = 1\,000$ euroa. Leski sai 45 000 euron sijaan 42 000 euroa, eli hänen osuutensa väheni $\frac{3}{6} \times 6000 = 3\,000$ euroa.

Arvioitavaksi voisi tulla myös tilanne, jossa P:n AO-omaisuus on niin pieni suhteessa hänen VO-omaisuuteensa, että saadakseen tasinkoa, tasinko maksettaisiin leskelle todellisuudessa P:n VO-omaisuudesta. Kun AL 94 a §:ssä ei ole mainintaa siitä, voidaanko leskelle maksaa tarvittaessa tasinkoa A:n VO-omaisuudesta, lainsäätäjä ei ole asiaa selvästi käänn ratkaissut. Myöskään oikeuskirjallisuudessa ei ole tilannetta juurikaan tarkasteltu, joten tämänlaisen tilanteen vallitseva oikeustila ei ole täysin selvä⁸³.

2.6 AL 94 §:n ja AL 94 a §:n välisestä suhteesta

Vaikka ennakkoperintövastikkeen ja AO-omaisuuden yhteenlasketusta säästöstä annettavan vastikkeen laskuperusteet poikkeavat toisistaan, ensinäkemältä AL 94 a §:n ennakkoperintövastikkeen ja AL 94 §:n hukkaamisvastikkeen antaminen johtaa samaan lopputulokseen.

Esimerkki: P:n kuollessa häneltä jää leski L ja lapset A, B ja C. P:ltä jää AO-omaisuutta 30 000 euroa ja L:ltä 20 000 euroa. P on eläessään antanut A:lle ennakkoperintöä 10 000 euroa.

Jos annettu ennakkoperintö annetaan AL 94 a §:n mukaisena ennakkoperintövastikkeena, osituslaskelmassa ennakkoperintö lisätään P:n AO-omaisuuteen, yhteenlaskettu AO-säästö puolitetaan ja ennakkoperinnön määrä vähennetään P:n avio-osasta:

	P		L
	AO		AO
Omaisuus	30 000		20 000
Ennakkoperintö	10 000		
AO-säästö		60 000	
Avio-osat	20 000		30 000

Tasinko: P:n perilliset maksavat tasinkoa leskelle 10 000 euroa.

⁸³ Asiaa on tarkastellut mm. Lohi 1999, s. 88-89.

Jos P:n antama ennakkoperintö annettaisiinkin AL 94 §:n mukaisena hukkaamisvastikkeena laskentatapa on erilainen. Tällöin ensin lasketaan P:n ja L:n AO-omaisuuden yhteenlaskettu säästö, josta vähennetään ennakkoperinnön määrä. Erotus jaetaan puolisoiden välille, eli kahdella, jonka jälkeen vähennetty määrä lisätään lesken avio-osaan.

	A		B
	AO		AO
Omaisuus	30 000		20 000
AO-säästö		50 000	
Vastike		-10 000	
ositettava säästö		40 000	
Avio-osat	20 000		30 000

Tasinko: P:n perilliset maksavat leskelle tasinkoa 10 000 euroa.

Nopeasti katsottuna voitaisiin tehdä johtopäätös, että lopputulos on sama. On kuitenkin huomattava, että jos P:n antama ennakkoperintö on ollut ylisuuri, lopputulos ei ole enää yhtäläinen. Ennakkoperintövastiketta annettaessa ylisuuri ennakkoperintö jakautuu perillisen perintöosan ylimenevältä osalta lesken ja muiden perillisten kärsittäväksi, kun AL 94 §:n hukkaamisvastikkeessa ylisuuri ennakkoperintö voidaan edelleen vähentää kokonaan.

Esimerkki: Kuten edellisessä esimerkissä, P:ltä jää leski L ja lapset A, B ja C. AO-omaisuutta P:llä on edelleen 30 000 euroa ja L:llä 20 000 euroa. Nyt A:n saama ennakkoperintö onkin 20 000 euroa.

Jos ylisuuri ennakkoperintö huomioidaan osituksessa ennakkoperintövastiketta koskevan laskuopin mukaisesti, ensin tehdään puolisojen AO-omaisuudesta perintöosalaskelma:

	P		L
	AO		AO
Omaisuus	30 000		20 000
Ennakkoperintö	20 000		
AO-säästö		70 000	
Avio-osat	15 000		35 000
laskennallinen perintöosa	11 667		

Koska laskennallinen perintöosa⁸⁴ on 11 667, A:n saama ennakkoperintö on ylisuuri. Seuraavaksi täytyy laskea lisäysmenetelmällä⁸⁵ lopullinen perintöosa, eli se, kuinka suurena ennakkoperintö voidaan ottaa osituksessa huomioon.

$$p = \frac{Po + p + Lo}{2 \times n}$$

$$p = \frac{30\,000 + p + 20\,000}{2 \times 3}$$

$$6p = 50\,000 + p$$

$$5p = 50\,000$$

$$p = 10\,000$$

A:n saama 20 000 euron ennakkoperintö voidaan siis vähentää hänen perintöosastaan ja siten myös osituksessa vain 10 000 euron suuruisena. Tämän jälkeen voidaan tehdä osituslaskelma, jossa ennakkoperintö otetaan huomioon vain 10 000 euron osalta.

	P		L
	AO		AO
Omaisuus	30 000		20 000
Ennakkoperintö	10 000		
AO-säästö		60 000	
Avio-osat	20 000		30 000

Tasinko: P:n perilliset maksavat L:lle tasinkoa 10 000 euroa.

Jos ylisuuri ennakkoperintö otettaisiin osituksessa huomioon AL 94 §:n mukaisena hukkaamisvastikkeena, mitään perintöosalaskelmia tai lisäysmenetelmälaskelmia ei tarvitse tehdä, sillä vastike annetaan koko määrältään, eikä ennakkoperinnön ylimenevä osuus rasita ollenkaan lesken tasinko-oikeutta:

⁸⁴ Laskennallinen perintöosa on taulukossa laskettu kaavalla $\frac{AO_{Säästö}}{2 \times n}$.

⁸⁵ Tapani Lohi 1999, s. 76-78.

	A		B
	AO		AO
Omaisuus	30 000		20 000
AO-säästö		50 000	
Vastike		-20 000	
Ositettava säästö		30 000	
Vastike			20 000
Avio-osat	15 000		35 000

Tasinko: P:n perilliset maksavat leskelle tasinkoa 15 000 euroa.

Lesken kannalta voi siis olla huomattavasti edullisempaa, jos ylisuuri ennakkoperintöperintö annettaisi jäämistöosituksessa AL 94 a §:n ennakkoperintövastikkeen sijaan AL 94 §:n hukkaamisvastikkeena. Tällöin arvioitavaksi tulee, voiko leski AL 94 a §:n sijaan vedota AL 94 §:n ja saada ennakkoperinnöstä täyden kompensaation, kun ennakkoperintö on ollut ylisuuri?

AL 94 §:n soveltamisen perusedellytyksenä lainkohdassa määritellään sopimaton menettely. Tämä tarkoittaa siis sitä, että ennakkoperinnön antamisen lisäksi ennakon antajan toiminnan on ennakkoperinnön antamisen osalta ollut aviovarallisuusosoikeudellisesta näkökulmasta oloihin sopimatonta menettelyä. AL 94 §:n hukkaamisvastiketta annettaessa huomioon voidaan edellä jaksossa 2.4.1. esitetyllä tavalla ottaa tarvittaessa huomioon myös ennakon antajan VO-omaisuus. Lesken kannalta AL 94 §:n hukkaamisvastikkeeseen vetoaminen saattaa olla myös vastikkeen arvonmäärityksen kannalta merkitystä, sillä ennakkoperinnön arvoa määritettäessä on vallitsevan kannan mukaan ratkaisevaa lahjoitus hetki. Tämän vuoksi AL 94 a §:ää sovellettaessa ennakko otetaan huomioon sen arvoina, mitä se on sen antamishetkellä ollut. AL 94 §:n hukkaamisvastikkeen osalta vastikkeen määrä voidaan mahdollisesti arvottaa osituksen toimitushetken mukaan.⁸⁶

Lain esitöiden mukaan ennakkoperintö voi poikkeuksellisesti perustaa eloonjääneelle puolisolle oikeuden AL 94 §:n mukaisen hukkaamisvastikkeen antamiseen AL 94 a §:n ennakkoperintövastikkeen sijaan, jos AL 94 §:n mukaiset edellytykset täyttyvät.⁸⁷ Jos toiminta ollut sopimatonta, lain esitöiden mukaan vastiketta suoritettaisiin tällöin siltä osin,

⁸⁶ Oikeustila ei kuitenkaan ole täysin selvä. Aiheesta mm. Lohi 1999, s. 106, ja siinä mainitut lähteet.

⁸⁷ Ehdotus 1935, s. 114.

mitä sitä osituksessa ei ole voitu vähentää.⁸⁸ Käytännössä edellä esitettyjen vertailulaskelmien perusteella tässä tilanteessa koko annettu ennakkoperintö voidaan huomioida 94 §:n mukaisena vastikkeena, eikä ole tarvetta tehdä ensin AL 94 a §:n soveltamisen edellyttämiä perintöosalaskelmia ja lopullisen perintöosan määrityksiä. Oikeuskirjallisuuden perusteella AL 94 §:n vastikevaatimus saattaisi menestyä esimerkiksi tilanteessa, jossa P on antanut ennakkoperintönä suuren osan omaisuuttaan, ilman puolison suostumusta tai avioeron ollessa näköpiirissä.⁸⁹ AL 94 §:n hukkaamisvastikkeen soveltaminen jäämistöosituksessa parantaa lesken asemaa, jos kyseessä on ylisuuri ennakkoperintö.

Tilanne voi kuitenkin olla myös sellainen, että ylisuuren ennakkoperinnön onkin antanut eloonjäänyt puoliso. Kun AL 94 a §:n mukaan *jommankumman puolison* AO-omaisuudesta annettu ennakkoperintö vähennetään ennakon saajan perinnöstä ensin kuolleen puolison jälkeen, voi olla mahdollista, että AL 94 §:n hukkaamisvastikkeeseen vetoavatkin P:n perilliset leskeä vastaan. AL 94 §:n mukaan vastikeoikeus on toisella puolisollla tai kuolleen puolison perillisillä. Kuolleen puolison perilliset voivat tietenkin vaatia AL 94 §:n mukaista vastiketta tilanteessa, jossa leski on antanut sopimattomalla tavalla huomattavan ennakkoperinnön AO-omaisuudestaan sellaiselle omalle perilliselleen, joka ei kuitenkaan ole puolisoitten yhteinen tai yhteisellekin perilliselle, jos lahjoitusta koskee määräys, joka sulkee sen ennakkoperintösäännösten ulkopuolelle.⁹⁰

Tilanteessa, jossa ylisuuri ennakkoperintö on annettu puolisoitten yhteiselle perilliselle, se toki huonontaa perilliskumppanien asemaa, mutta ei koko arvostaan. Kun leskellä on kuitenkin oikeus vedota AL 94 a §:ään, jolloin ennakko vähennetään ensiksi kuolleen jälkeen, sen soveltaminen koituu lesken hyväksi kasvattaen lesken avio-osaa ja se on lesken suojaksi tarkoitettu. AL 94 §:n hukkaamisvastikkeen soveltaminen perillistahon hyväksi taas kasvattaa perillisten osuutta. Siten lainkohtien soveltaminen johtaa täysin päinvastaisiin lopputuloksiin. AL 94 a §:n ennakkoperintövastikesäännöksen täytyy vaikuttaa siten, ettei perillistaho pääse hyötymään L:n antamasta ennakkoperinnöstä ja toisaalta myös siten, ettei sopimattomasti toiminut L saa täyttä kompensatiota sopimattomalla menettelyllä

⁸⁸ Lohi 1999, s. 105-106.

⁸⁹ Lohi 1999, s. 106-107.

⁹⁰ Lohi 1999, 2. 109.

antamastaan ylisuuresta ennakoperinnöstä, sillä kyseistä vastikesäännöstä ei ole kuitenkaan tarkoitettu sopimattoman menettelyn sovitteluun.⁹¹

Asiaa tarkastellut Lohi on tullut lopputulokseen, jonka mukaan vastikesäännösten soveltamisen sijaan tilanne voitaisiin ennallistaa sellaiseksi, kuin ylisuurta ennakoperintöä ei olisi ollenkaan annettu. Kun AL 103.2 §:n tasinkoprivilegisäännöksen nojalla leski ei kuitenkaan joudu suorittamaan tasinkoa ensiksi kuolleen puolison perillisille, L:n osalta pahin mahdollinen tilanne on se, että hän jää ilman tasinkoa. Tämä ei kuitenkaan ole kohtuutonta, jos hän tosiasiaassa on toiminut oloihinsa sopimattomasti.⁹²

3 Useamman vastikkeen yhteensovittaminen osituksessa

Toisessa pääjaksossa tutkitaan useamman vastikkeen soveltamistilanteita osituksessa. Soveltamistilanteita käsitellään siten, että vastikelajeja tarkastellaan pareittain. Tarkastelu aloitetaan ensin tarkastelemalla kahden omasta omaisuudesta annettavan vastikkeen soveltamista samassa osituksessa. Tämän jälkeen tarkastellaan kahden AO-omaisuuden säästöstä annettavan vastikkeen soveltamista samassa osituksessa ja siihen liittyviä hankaluuksia. Kolmantena tarkastellaan sitä, miten omasta omaisuudesta annettava vastike ja AO-omaisuuden yhteenlasketusta säästöstä annettava vastike annetaan samassa osituksessa.

Neljäntenä tarkastellaan ennakoperintövastikkeen antamista osituksessa, kun osituksessa on huomioitava kaksi tai useampi ennakoperintö. Tarkastelussa keskitytään pääasiallisesti ylisuurten ennakoperintöjen ositustilanteessa aiheuttamiin ongelmiin. Viidenntenä tarkastellaan ennakoperintövastikkeen ja omasta omaisuudesta annettavan vastikkeen soveltamista samassa osituksessa. Viimeisenä tarkastellaan ennakoperintövastikkeen ja AO-omaisuuden yhteenlasketusta säästöstä annettavan vastikkeen soveltamista samassa osituksessa.

⁹¹ Lohi 1999, s. 110-111.

⁹² Lohi 1999, s. 111.

3.1 Kaksi omasta omaisuudesta annettavaa vastiketta samassa osituksessa

3.1.1 Vastikkeiden antaminen saman puolison AO-omaisuudesta

Kahden AL 92 §:n mukaisen vastikkeen antaminen saman puolison AO-omaisuudesta koskee tilannetta, jossa puoliso on käyttänyt VO-omaisuuttaan kahteen avio-oikeuden alaisen omaisuuden parantamiseen, esimerkiksi avio-oikeuden alaiseen omaisuuteen kuuluvan yhteisen asunnon ja kesämökin parannustöihin.

Esimerkki: A omistaa AO-omaisuuteen kuuluvan 100 000 euron arvoisen asuinkiinteistön ja 70 000 euron arvoisen kesämökin. A:lla on 50 000 euron avioehdolla vapaaomaisuudeksi määrätty pankkitalletus. B:llä on AO-omaisuutta 20 000 euroa. A käyttää VO-omaisuudestaan 20 000 euroa asuinkiinteistön perusparannustöihin ja 10 000 euroa kesämökin parannustöihin. Tämän jälkeen A:lla on VO-omaisuutta enää 20 000 euroa ja AO-omaisuuteen kuuluvan asuinkiinteistön ja kesämökin yhteenlaskettu arvo on noussut 200 000 euroon. Osituslaskelma on seuraavanlainen:

	A		B
	VO	AO	AO
OmaisuuDET	20 000	200 000	20 000
Vastike 1	20 000	-20 000	
Vastike 2	10 000	-10 000	
AO-säästöt		170 000	20 000
Ositettava säästö		190 000	
Avio-osat		95 000	95 000

Tasinko: A suorittaa B:lle tasinkoa 75 000 euroa.

Koska vastike annetaan puolison avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta hänelle itselleen, vastike-eriä ei tarvitse pitää erillään, vaan ne voi tietenkin huomioida laskelmassa myös yhtenä eränä. Tässä vastike-erät on pidetty selvyyden vuoksi erillään eri vastikkeina. Vastiketta ei kuitenkaan voida antaa enempää, kuin mitä vastiketta saavalla puolisollla itsellään on avio-oikeuden alaista omaisuutta, sillä vastiketta voidaan antaa vain puolison *omasta* AO-omaisuudesta.

Hyvin poikkeuksellinen voisi olla tilanne, jossa puolison AO-omaisuus ei riitä kattamaan molempia vastikkeita. Tämä johtuu siitä, että vastikkeen edellytyksenä on nimenomaan avio-oikeuden alaisen omaisuuden parantaminen ja siten vastiketta voidaan ottaa huomioon vain siltä osin, kun omaisuus on tosiasiasa parantunut ja sen arvo on noussut. Jos parannustöihin käytetty VO-omaisuus ei tosiasiasa välittömästi paranna AO-omaisuutta, vastiketta annettaessa huomioidaan vain AO-omaisuuden tosiasiallinen arvonnousu. Lähtökohtaisesti VO-omaisuutta AO-omaisuutensa parantamiseen käyttävä puoliso kantaa itse riskin toimenpiteiden kannattavuudesta. Mikäli VO-omaisuuden sijoittaminen AO-omaisuuteen ei nosta AO-omaisuuden arvoa, sijoitus jätetään tältä osin lähtökohtaisesti huomioimatta ja vastiketta annetaan vain siltä osin, mitä AO-omaisuuden arvo tosiasiallisesti on noussut.⁹³

Jos vastikkeiden edellytykset täyttyvät, ne voidaan laskea osituksessa yhteen ja antaa yhdessä erässä. Käytännössä merkitystä ei ole sillä, minkä suuruisena kukin yksittäinen vastike huomioidaan, sillä vastike ei kuitenkaan jää omaisuuteen kohdistuvaksi velaksi. Jos vastikkeiden summa ylittää puolison AO-omaisuuden määrän, AO-omaisuuden säästöksi tulee kyseisen puolison osalta 0. Siten vastikkeet otetaan yhteensä huomioon sen suuruisena, kuin ne on mahdollista huomioida, eikä vastike-eriä ole osituksessa välttämätöntä erotella.

3.1.2 AL 92 § vastikkeiden antaminen eri puolisojen AO-omaisuudesta

Kahden AL 92 §:n mukaisen vastikkeen antaminen eri puolisojen AO-omaisuudesta ei juurikaan muuta edellä esitettyä tilannetta. Jos kumpikin puoliso on käyttänyt VO-omaisuuttaan avio-oikeuden alaisen omaisuuden parantamiseen, tulee kummankin puolison saada vastiketta *omasta* avio-oikeuden alaisesta omaisuudestaan. Kuten edellä esitettiin, kumpikin puoliso voi saada vastiketta vain AO-omaisuutensa rajoissa. Jos vastike yksistään, tai velkojen kanssa yhteenlaskettuna, ylittää puolison oman AO-omaisuuden määrän, hänen AO-omaisuutensa säästöksi tulee osituksessa 0.

Esimerkki: A:lla on 50 000 euron AO-omaisuuteen kuuluva kiinteistö ja B:llä on 50 000 euron arvoinen AO-omaisuuteen kuuluva mökki. Muu omaisuus

⁹³ Rautiala 1975, s. 256-257.

on määrätty avioehdolla VO-omaisuudeksi. A:lla on VO-omaisuutta 50 000 ja B:llä 30 000. A käyttää VO-omaisuudestaan kiinteistönsä parannustöihin 20 000 euroa ja B käyttää koko 30 000 euron VO-omaisuutensa mökin parantamiseen. A:lle jää VO-omaisuutta 30 000 euroa, B:lle ei jää yhtään. A:n kiinteistön arvo nousee 70 000 ja B:n mökin arvo nousee 80 000 euroon.

	A		B	
	VO	AO	AO	VO
OmaisuuDET	30 000	70 000	80 000	0
Vastike	20 000	-20 000	-30 000	30 000
AO-säästöt		50 000	50 000	
Avio-osat		50 000	50 000	

Tasinko: Avio-osat vastaavat puolisojen AO-säästöä, joten tasinkoa ei suoriteta.

Tilanne ei poikkea tavallisesta AL 92 §:n soveltamistilanteista muutoin, kun siten, että vastikkeet huomioidaan yhden puolison sijaan kummankin puolison omaisuudesta erikseen ennen puolisojen yhteisen AO-säästön laskemista.

3.2 Kaksi AO-omaisuuden yhteenlasketusta säästöstä annettavaa vastiketta samassa osituksessa

3.2.1 Vastikkeiden antaminen samalle puolisolle

Kahden AO-omaisuuden yhteenlasketusta säästöstä annettavan vastikkeen antaminen samalle puolisolle ei periaatteessa poikkea tavanomaisesta yhteenlasketusta säästöstä annettavan vastikkeen soveltamistilanteesta. Jos sama puoliso on kahdella toisistaan erillisellä kerralla hukannut omaisuuttaan siten, että AL 94 §:n edellytykset täyttyvät, voidaan vastikkeet kaikessa yksinkertaisuudessaan vain laskea yhteen ja huomioida yhtenä eränä.

Esimerkki: A:lla on AO-omaisuutta 60 000 euroa ja B:llä 50 000 euroa. A on hävittänyt omaisuuttaan AL 94 §:n vastike-edellytykset täyttävällä tavalla 10 000 euroa ja hänet määrättiin maksamaan valtiolle korvauksia 4 000 euroa rikollisen teon vuoksi. A:lle jää AO-omaisuutta 46 000 euroa. Vastikkeet voidaan huomioida osituksessa joko erikseen, tai yhteen laskettuna, sillä

niiden summa ei kuitenkaan muutu. Selvyyden vuoksi vastike-erät esitetään esimerkkilaskelmassa erillään.

	A		B
	AO		AO
OmaisuuDET	46 000		50 000
AO-säästö		96 000	
Vastike 1		-10 000	
Vastike 2		-4 000	
Vastikkeiden jälkeinen säästö		82 000	
Avio-osat	41 000		41 000 + 10 000 + 4 000 = 55 000

Tasinko: A:n tulee suorittaa tasinkoa B:lle 5 000 euroa. Samaan lopputulokseen päästään, jos vastikkeet lasketaan yhteen ja vähennetään AO-säästöstä yhtenä 14 000 euron eränä.

3.2.2 Vastikkeiden antaminen eri puolisoille

3.2.2.1 AO-omaisuuden yhteenlaskettu säästö riittää kumpaankin vastikkeeseen

Jos molemmat puoliset ovat tehneet vastikesäännöksen edellytykset täyttävän teon, tilannetta voidaan tarkastella kahdella tavalla. Ensinnäkin vastikkeet voidaan laskea sellaisenaan puolisoitten yhteisestä AO-säästöistä, tai vaihtoehtoisesti vastikkeet voidaan kuitata siltä osin, kun ne ovat saman suuruisia.

Esimerkki: Puoliso A:lla on 120 000 euroa AO-omaisuutta ja puoliso B:llä on 70 000 euroa. A on hävittänyt omaisuuttaan AL 94 §:n hukkaamisvastikkeen edellytykset täyttävällä tavalla 60 000 euroa ja B on lainannut 30 000 euroa maksukyvyttömälle ystävälleen ilman A:n suostumusta. Ositushetkellä A:lla on AO-omaisuutta 60 000 euroa ja B:llä 40 000 euroa.

Jos osituslaskelma tehdään vähentämällä vastikkeet omaisuuden yhteisestä säästöistä sellaisenaan, on osituslaskelma seuraavanlainen:

	A		B	
	AO		AO	
Omaisuuudet	60 000			40 000
AO-säästö		100 000		
Vastike		-60 000	-30 000	
Ositettava säästö		10 000		
Avio-osat	5 000 + 30 000 = 35 000		5 000 + 60 000 = 65 000	

Tasinko: A:n tulee suorittaa B:lle tasinkoa 25 000 euroa.

Jos osituslaskelma tehdään siten, että vastikkeet kuittaavat toisensa päällekkäisiltä osin, huomioidaan osituslaskelmassa vain A:n hävittämästä omaisuudesta vastikkeena ($60\,000 - 30\,000 =$) 30 000 euroa. Kun A on hukannut enemmän omaisuutta, kuin B ja vastikkeet kuittaavat toisensa päällekkäiseltä osaltaan, A:lle jää suoritettavaksi vastiketta.

	A		B
	AO		AO
Omaisuuus	60 000		40 000
AO-säästö		100 000	
Vastike		-30 000	
Ositettava säästö		70 000	
vastike			30 000
Avio-osat	35 000		65 000

Tasinko: A:n tulee suorittaa tasinkoa B:lle 25 000 euroa.

Vertailun vuoksi tehdään vielä laskelma siitä, miten tasinko jakautuisi, jos kumpikaan puolisoista ei olisi tehnyt hukkaamistoimea. Osituslaskelma tehdään nyt siten, että A:lla on edelleen 120 000 euroa ja B:llä 70 000 euroa:

	A		B
	AO		AO
Omaisuuus	120 000		70 000
AO-säästö		190 000	
Avio-osat	95 000		95 000

Tasinko: A:n tulee suorittaa 25 000 euroa tasinkoa B:lle.

Edellä esitetyn perusteella voi huomata, että tasinko voidaan lähtökohtaisesti laskea sekä kuittausmenetelmällä, että vähentämällä vastike-erät toisistaan erillisinä⁹⁴. Molemmilla laskutavoilla päästään samaan lopputulokseen, mihin päästäisiin, jos hukkaamistoimea ei olisi ollenkaan tehty. Vastikkeet voidaan siis huomioida osituksessa kummalla tavalla tahansa, jos puolisojen yhteinen AO-säästö riittää kummankin puolison vastikkeen vähentämiseen.⁹⁵

3.2.2.2 AO-omaisuuden yhteenlaskettu säästö on pienempi, kuin vastikkeet yhteensä

Jos puolisojen AO-omaisuuden yhteenlaskettu säästö on pienempi, kuin mitä vastikkeisiin oikeutetuilla toimilla aiheutettu omaisuuden väheneminen ja vastikkeet vähennetään toisistaan erillisesti, AO-säästökseen tulee 0. Vastikkeet ovat laskennallisia eriä, joten ne eivät kuvasta reaalista varallisuuden määrää. Vaikka vastikkeiden antamisen jälkeen säästökseen tulisi 0, voi tosiasiallisesti puolisoilla kuitenkin olla omaisuutta. Kun säästö on 0, jaettavaa ei ole. Tällöin osituslaskelmassa vastikkeet tulee laskea ensisijaisesti kuittausmenetelmällä, sillä siten voidaan monessa tilanteessa välttää se, että AO-säästökseen muodostuu 0. Kuittauksen avulla päästään usein samaan lopputulokseen, kun jos vastikkeet olisi voitu toteuttaa sellaisenaan ja siten myös samaan lopputulokseen, kuin jos vastiketoimia ei olisi ollenkaan tehty⁹⁶.

Esimerkki: A:lla on AO-omaisuutta 60 000 euroa ja B:llä on 40 000 euroa. A on hävittänyt omaisuuttaan hukkaamisvastikkeen edellytykset täyttävällä tavalla 40 000 euroa ja B on velkaantunut rikollisella teon vuoksi 20 000 euroa. Ositusperusteen syntyhetkellä A:lla on AO-omaisuutta 20 000 euroa ja B:llä 20 000 euroa.

Kuittausmenetelmän mukaisesti osituslaskelmassa vastikkeena otettaisiin huomioon vain suuremman vastikeseuraamuksen aiheuttaneen A:n hukkaamasta omaisuudesta ($40\,000 - 20\,000 =$) 20 000 euroa:

⁹⁴ Vrt. Wirilander 1978, s. 172, esimerkki 2, jossa lasketaan AO-omaisuuksien säästöt ja vastikevaateet yhteen ja jaetaan kahdella. Puolison hukkaama AO-omaisuus katsotaan hänen jo saamakseen ja puolisojen tosiasiallinen varallisuus menee sille, kummalle jäi omaisuutta vielä edellisen kohdan perusteella saamatta. Lohi 2016, s. 517 ei kuitenkaan suosita tätä laskentatapaa, sillä se ei ole luotettava puolison ylivelkaisuustilanteissa.

⁹⁵ Aarnio 1978, s. 57, Lohi 2016, s. 516-519.

⁹⁶ Lohi 2016, s. 517.

	A		B
	AO		AO
Omaisuus	20 000		20 000
AO-säästö		40 000	
Vastike		-20 000	
yhteinen säästö		20 000	
Vastike			20 000
Avio-osat	10 000		30 000

Tasinko: A suorittaa B:lle vastiketta 10 000 euroa.

Jos kuittausmenetelmää ei edellä olevassa esimerkissä käytettäisi, puolisojen AO-säästöä (40 000 euroa) tulisi vähentää yhteensä vastikkeita $40\,000 + 20\,000$ euroa, eli 60 000 euroa, jolloin AO-omaisuuden säästö ei riittäisi vastikkeiden kattamiseen. Tällainen tulos ei ole kuitenkaan mielekäs, sillä vaikka laskennallisesti AO-säästöä ei olisi jäljellä niin, että sitä saataisiin puolitettua, laskennallinen tilanne ei kuitenkaan vastaa todellista tilaa. Tosi-asiassa puolisoilla on AO-omaisuutta, jota voidaan jakaa, ja kuittausmenetelmän avulla vastikkeet saadaan huomioitua niin, että lopputulos vastaa sitä, mihin olisi päädytty ilman vastikkeeseen oikeuttavia toimia.⁹⁷

Tilanne voi kuitenkin olla myös sellainen, että puolisojen hukkaamisvastikkeet ovat toisiinsa nähden suuruuksiltaan niin poikkeavat, että osituslaskelma kuittausmenetelmälläkään ei onnistu.

Esimerkki: Puoliso A:lla on suuri kiinteistöalue, jonka arvo on 120 000 euroa ja puoliso B:llä on AO-omaisuutta 40 000 euroa. A hakee kiinteistönsä muodostamista luonnonsuojelualueeksi siten, että AL 94 §:n hukkaamisvastikkeen edellytykset täyttyvät ja kiinteistön arvo laskee 100 000 euroa. B velkaantuu rikollisen teon vuoksi 20 000 euroa. Ositusperusteen syntyhetkellä A:n kiinteistön arvo on 20 000 euroa ja B:llä on AO-omaisuutta jäljellä 20 000 euroa.

Jos osituslaskelmaa yritetään tehdä kuittausmenetelmällä, puolisojen yhteisestä AO-säästöä pitäisi vähentää A:n hukkaaman omaisuuden

⁹⁷ Lohi 2016, s. 517.

perusteella (100 000 – 20 000 =) 80 000 euroa vastiketta. Yhteenlaskettu AO-säästö on kuitenkin vain 40 000 euroa, joten AO-säästöksi tulisi vastikkeiden vähentämisen jälkeen 0. Ongelmaksi muodostuu se, että A on hukanut huomattavasti enemmän omaisuutta kuin B, eikä tämänlainen lopputulos ole tyydyttävä, sillä puolisoilla on tosiasiaassa 40 000 euroa yhteistä AO-säästöä, joka tulee osituksessa jakaa. Tämän vuoksi avio-osat on kuitenkin määritettävä.

Jos A:lla on VO-omaisuutta, vastiketta voitaisiin ottaa AL 94 §:n mukaisesti puolet siitä, mitä muuten AO-säästöstä ei voida suorittaa. Jos esimerkin A:lla olisi 60 000 euroa VO-omaisuutta, VO-omaisuudesta voitaisiin ottaa vastiketta puolet siitä, mitä AO-säästöstä jäi antamatta, eli $\frac{40\,000}{2} = 20\,000$ euroa.

Kun VO-omaisuudesta otettavan vastikkeen määrä on selvillä, voidaan tehdä osituslaskelma.

	A			B
	VO	AO		AO
Omaisuus	60 000	20 000		20 000
AO-säästö			40 000	
Vastike	-20 000		-80 000	
Ositettava säästö			0 (-40 000)	
Vastike				60 000
Avio-osat		0		60 000

Tasinko: A:n on suoritettava B:lle tasinkoa 40 000 euroa.

Mikäli A:lla ei ole VO-omaisuutta, asia monimutkaistuu. Kun vastiketta ei voida ottaa VO-omaisuudesta, AO-säästöksi tulee vastikkeiden vähentämisen jälkeen 0. Tämä ei kuitenkaan ole tyydyttävä lopputulos vastikesäännösten tarkoituksen mukaisesti, sillä puolisoilla tosiasiallisesti on AO-omaisuuden reaalista säästöä 40 000 euroa, vaikka se laskennallisten vastikkeiden huomioon ottamisen jälkeen olisikin 0. Lisäksi vastikesäännösten tarkoitus on palauttaa tilanne laskennallisesti sellaiseksi, kun vastikkeeseen oikeuttavaa toimea ei olisi lainkaan tehty, joten AO-omaisuuden reaalinen säästö tulee jakaa puolisoitten

kesken siten, kuin hukkaamistoimia ei olisi ylipäättään tehty. Vastikkeita ei kuitenkaan voida ottaa huomioon täydestä määrästä, sillä AO-säästöä ei ole tarpeeksi.

Yksi vaihtoehto on tehdä osituslaskelma ennallistamalla tilanne, eli siten, kuin vastiketapahtumia ei olisi lainkaan tehty. Tällöin tasinkoa tulisi suorittaa siihen määrään, mihin se on AO-säästön ja -omaisuuksien rajoissa ylipäättään mahdollista toteuttaa.

Käyttämällä jo edellä esitettyä esimerkkiä, osituslaskelma ilman vastiketapahtumia näyttäisi tältä:

	A		B
	AO		AO
Omaisuus	120 000		40 000
AO-säästö		160 000	
Avio-osat	80 000		80 000

Tasinko: A:n tulee suorittaa B:lle tasinkoa 40 000 euroa.

Koska A on hukannut omaisuuttaan siten, että hänellä on omaisuutta jäljellä enää 20 000 euroa ja hän on hukannut omaisuuttaan 80 000 euroa, eli huomattavasti enemmän kuin B, hän joutuu suorittamaan B:lle tasinkona kaiken, mitä hänellä vastiketapahtuman jälkeen on AO-säästöä jäljellä. Siten A joutuu suorittamaan B:lle tasinkona koko AO-säästönsä, eli 20 000 euroa.

Jos molemmat puoliset ovat tehneet jossain määrin moitittavan vastiketapahtuman, voi olla aiheellista määritellä vastikkeet muuttuneen tilanteen mukaiseksi, mutta mahdollisimman tarkkaan alkuperäistä tilannetta vastaaviksi. Kun molemmat puoliset ovat tehneet vastikkeeseen oikeuttavan toimen, kumpikin puolisoista on toiminut jossain määrin aviovarallisuus oikeuden näkökulmasta moitittavasti. Tällöin tilanteen ennallistamiselle toinen vaihtoehto ylisuurien vastikkeiden antamiseksi puolisoille on antaa vastikkeet suuruksiensa mukaisena suhteessa siihen tilanteeseen, mitä ne olisivat olleet ilman vastikkeisiin oikeuttavia toimia. Suhteuttamalla vastikkeiden määrä ennen vastiketoimia olleeseen yhteiseen AO-säästöön, saadaan määritettyä puolisojen avio-osat ja selvitettyä suoritettava tasinko siten, että se vastaa suhteellisesti alkuperäistä tilannetta.

Edellä esitetyn osituslaskelman mukaan A:n tulisi suorittaa B:lle tasinkoa 40 000 euroa, jos kumpikin puoliso olisi pidättäytynyt vastikkeisiin oikeuttavista toimenpiteistä. Koska puolisoitten vastikkeet ovat ylisuuret, vastiketta ei anneta osituslaskelmassa vastikkeen suuruisena, vaan osituslaskelmaan huomioon otetaan ainoastaan vastikkeen suhteellinen osuus. Suhteellinen osuus määritetään laskemalla kunkin puolison vastiketapahtumaa edeltävää, omaa AO-säästöään vastaava osuus koko vastiketapahtumia edeltävästä yhteisestä AO-säästöstä.

A:n vastiketapahtumaa edeltävä säästö oli $\frac{120\,000}{160\,000} = \frac{3}{4}$ koko puolisoitten vastiketapahtumia edeltävästä AO-säästöstä ja B:n $\frac{40\,000}{160\,000} = \frac{1}{4}$ vastiketapahtumia edeltävästä säästöstä. Vastikkeet huomioidaan osituslaskelmassa samassa suhteessa vastiketapahtumien jälkeiseen AO-säästöön suhteutettuna. Siten osituslaskelmassa käytettävä A:n vastike voidaan laskea kaavalla $\frac{3}{4} = \frac{\text{Vastike}^A}{40\,000}$, jolloin Vastike^A on 30 000. B:n vastikkeeksi tulee vastaavasti $\frac{1}{4} = \frac{\text{Vastike}^B}{40\,000}$, eli Vastike^B on 10 000. Näillä tiedoilla voimme tehdä osituslaskelman käyttämällä kuittausmenetelmää. Kuittausmenetelmän mukaisesti vastikkeet kuittaavat toisensa päällekkäisiltä osin. Kuittausmenetelmän mukaisesti vastiketta annetaan A:n hukkaamasta omaisuudesta (30 000 – 10 000 =) 20 000 euroa.

	A		B
	AO		AO
Omaisuus	20 000		20 000
AO-säästö		40 000	
Vastike		-20 000	
Ositettava säästö		20 000	
Vastike			20 000
Avio-osat	10 000		30 000

Tasinko: Kun vastikkeet huomioidaan laskelmassa samassa suhteessa hukkaamisen jälkeiseen AO-säästöön nähden, kuin mitä hukkaamattomat omaisuudet olivat hukkaamattomaan AO-säästöön nähden, A suorittaa tasinkoa B:lle 10 000 euroa.

Tarkastelemalla hypoteettista osituslaskelmaa, jossa on ennallistettu tilanne ennen hukkaamistoimia, A:n tulisi suorittaa B:lle tasinkoa 40 000 euroa. Jos tasinko suhteutetaan saman laskelman AO-säästöön, saadaan suhdeluvuksi $\frac{40\,000}{160\,000} = \frac{1}{4}$. Kun tarkastellaan jälkimmäistä suhteellisin vastikkein tehtyä osituslaskelmaa, A:n tulee suorittaa B:lle tasinkoa 10 000 euroa. Kun tasinko suhteutetaan saman laskelman AO-säästöön, saadaan suhdeluvuksi $\frac{10\,000}{40\,000} = \frac{1}{4}$. Siten B:n avio-osa on AO-säästöön nähden suhteellisesti saman suuruinen, mitä se olisi ilman hukkaamistoimia.

Oikeustila tilanteen soveltamisen osalta ei ole täysin selvä. Tilanteen ennallistamisen mukaisesti voidaan toteuttaa paremmin alkuperäinen lopputulos rahamäärän suhteen, mutta suhteellisen laskentatavan mukaan voidaan suhteuttaa kummankin puolison vastikkeeseen oikeuttava teko alkuperäiseen tilanteeseen. Siten ennallistamisella voidaan turvata paremmin alkuperäinen, ennen vastiketapahtumia vallinneen puolittamisperiaatteen mukainen lopputulos ja suhteellinen laskentatapa mahdollistaa vastiketapahtumien aiheuttaman omaisuuden vähenemisen tasaamisen puolisojen välillä. Tämä voisi jossain tilanteessa olla perusteltua, kun otetaan huomioon ennakoperintövastikkeen antamisessa käytetty laskentamalli, jossa ylisuuren ennakoperinnön ja perillisen perintöosan erotus jaetaan perillispuolen ja lesken kärsittäväksi *samassa suhteessa*, mitä heille on tuleva omaisuutta perittävän kuoleman jälkeen⁹⁸. Vaikka kyse on eri vastikkeesta, voi eri puolisoille annettavien AO-vastikkeiden osalta tulla myös tilanne, joissa vastike on perusteltua ottaa huomioon siten, että vahinko jaetaan suhteellisesti osapuolten kesken. Lähelläkohtaisesti tilanteen ennallistaminen kuitenkin tarjoaa paremman vaihtoehdon vastikkeiden tarkoitus huomioon ottaen, sillä vastikkeilla nimenomaan pyritään palauttamaan tilanne sellaiseksi, mitä se ilman vastiketapahtumia olisi.

⁹⁸ Ehdotus 1935 s. 186.

3.3 Omasta omaisuudesta annettava vastike ja AO-omaisuuden yhteenlasketusta säästöstä annettava vastike samassa osituksessa

AL 92 §:n mukainen puolison omasta omaisuudesta annettava vastike ja puolisojen AO-omaisuuksien yhteenlasketusta säästöstä annettava vastike eivät lähtökohtaisesti tuota ongelmia samassa osituksessa huolimatta siitä, annetaanko ne samalle vai eri puolisolle. Laskelma ei ole kovinkaan poikkeava siitä, mitä se olisi normaalin osituksen mukaisesti tehtynä yksittäisiä vastikkeita annettaessa. Tämä johtuu siitä, että vastikkeet huomioidaan osituslaskelman eri vaiheissa. Kun omasta omaisuudesta annettava vastike annetaan ennen velkojen vähentämistä puolison omasta AO-omaisuudesta, se on jo huomioitu siinä vaiheessa, kun puolisojen yhteinen avio-oikeuden alainen säästö lasketaan⁹⁹. Siten se ei lähtökohtaisesti vaikuta yhteenlasketusta AO-säästöstä annettavan vastikkeen antamiseen.

Esimerkki: A omistaa AO-omaisuuteen kuuluvan 70 000 euron arvoinen asuinkiinteistö. A käyttää 40 000 euron VO-omaisuudeksi määrätystä pankkitalletuksesta 20 000 euroa asuinkiinteistön perusparannustöihin ja asuinkiinteistön arvo nousee 90 000 euroon. A:lla on muuta AO-omaisuutta 30 000 euroa, jonka hän lainaa kokonaisuudessaan maksukyvyttömälle ystävälleen siten, että AL 94 §:n mukaisen hukkaamisvastikkeen edellytykset täyttyvät. Ositusperusteen syntyhetkellä A:lla on AO-omaisuutta yhteensä 90 000 euroa ja VO-omaisuutta 20 000 euroa. B:llä on AO-omaisuutta 70 000 euroa, eikä lainkaan VO-omaisuutta.

	A			B
	VO	AO		AO
Omaisuus	20 000	90 000		70 000
AL 92 §:n vastike	20 000	-20 000		
AO-säästöt		70 000		70 000
yhteinen säästö			140 000	
AL 94 §:n vastike			-30 000	
ositettava säästö			110 000	
Avio-osat		55 000		85 000

⁹⁹ Ositussäännösten soveltamisjärjestyksestä mm. Välimäki 1995, s. 60-61.

Tasinko: A:n tulee suorittaa B:lle tasinkoa 15 000 euroa.

Siten kummankin vastikesäännöksen soveltamiseen liittyvät ongelmat ratkaistaan täysin toisistaan riippumatta. Jos esimerkiksi AO-omaisuuksien yhteenlasketusta säästöstä annettava vastiketta ei saataisi suoritettua puolisoiden yhteisen omaisuuden säästöstä, se voitaisiin antaa mahdollisuuksien mukaan aiemmin jaksossa 2.4.1. esitetyllä tavalla A:n VO-omaisuudesta siltä osin, kun sitä ei saada annettua AO-säästöstä.

Ruotsalaisissa lain esitöissä¹⁰⁰ on kuitenkin esitetty, että AL 92 §:n omasta omaisuudesta annettava vastike ja AO-omaisuuden yhteenlasketusta säästöstä annettava vastike voivat kuitata toisensa päällekkäisiltä osin. Mikäli puolisoilla on omaisuutta tarpeeksi kaikkien vastikkeiden antamiseksi, kuittaamalla päästään samaan lopputulokseen, kuin vastikkeiden antamisella täysimääräisenä.¹⁰¹

Asiaa voidaan havainnollistaa käyttämällä edellä esitettyä esimerkkiä ja kuittaamalla vastikkeet päällekkäisiltä osin. Kun AL 92 §:n vastiketta oli 20 000 euroa ja AL 94 §:n mukaista vastiketta 30 000 euroa, annetaan vastiketta AO-omaisuuksien yhteenlasketusta säästöstä ($30\,000 - 20\,000 =$) 10 000 euroa:

	A			B
	VO	AO		AO
Omaisuus	20 000	90 000		70 000
yhteinen säästö			160 000	
Vastike			-10 000	
ositettava säästö			150 000	
Vastike				10 000
Avio-osat		75 000		85 000

Tasinko: A suorittaa B:lle tasinkoa 15 000 euroa.

Siten esimerkin lopputulos ei muutu, vaikka vastikkeet kuitattaisiin päällekkäisiltä osin. Tilanne muuttuu kuitenkin ongelmalliseksi, jos toinen vastikevaatimuksista olisi vastikkeiden antojärjestyksen vuoksi jäämässä toteutumatta AO-säästön

¹⁰⁰ Förslag 1918, s. 383-384.

¹⁰¹ Lohi 2016, s. 519-520.

vähäisyyden vuoksi. Tällöin tulee arvioitavaksi se, onko perustellumpaa hyväksyä vastikkeiden kuittaus, kuin pysyttäytystä AL 99.1 §:ssä säädetystä AL 92 §:n etusijassa. AL 94 §:n ja AL 95 §:n mukaisissa vastikkeissa vastiketta voidaan ottaa myös VO-omaisuudesta siltä osin, kuin sitä ei saada AO-omaisuuden säästöstä annettua, mutta AL 93 §:n mukainen vastike rajoittuu AO-omaisuuden säästöön.¹⁰²

Esimerkki: A:lla on AO-omaisuutta 40 000 euroa ja B:llä 10 000 euroa. A:lla on myös VO-omaisuutta 60 000 euroa. A käyttää VO-omaisuudestaan 20 000 euroa AO-omaisuuden parantamiseen ja hänen AO-omaisuutensa arvo nousee 60 000 euroon. A:lla on AL 93 §:n edellytykset täyttävää velkaa 30 000 euroa. Ositusperusteen syntyhetkellä A:lla on AO-omaisuutta yhteensä 60 000 euroa ja VO-omaisuutta 40 000 euroa. B:llä on AO-omaisuutta 10 000 euroa, eikä lainkaan VO-omaisuutta.

Mikäli osituslaskelma tehtäisiin AL 99.1 §:ssä säädettyssä järjestyksessä, huomataan, että kun A:n AO-omaisuudesta vähennetään ensin AL 92 §:n vastike ja tämän jälkeen AL 93 §:n mukainen velka, hänen AO-säästökseen muodostuu 10 000 euroa. Kun myös B:llä on 10 000 euroa AO-omaisuutta, yhteinen säästö on 20 000 euroa. Kun yhteisestä säästöstä pitäisi antaa AL 93 §:n mukainen laina (30 000), AO-säästö ei riitä vastikkeen antamiseen. Vastiketta voidaan siten antaa vain AO-säästön verran, eli 20 000 euroa.

	A			B
	VO	AO		AO
Omaisuus	40 000	60 000		10 000
AL 92 §:n vastike	20 000	-20 000		
Velka (AL 93 §)		-30 000		
AO-säästöt		10 000		10 000
yhteinen säästö			20 000	
AL 93 §:n vastike			-30 000	
ositettava säästö			0 (-10 000)	
Vastike				20 000
Avio-osat		0		20 000

Tasinko: A maksaa B:lle tasinkoa 10 000 euroa.

¹⁰² Lohi 2016, s. 519-520.

Mikäli laskelma tehtäisiin kuittaamalla vastike päällekkäisiltä osin, A:n AO-säästöstä vähennettäisiin AL 93 §:n mukaista velkaa vain 10 000 euroa ja sama määrä annettaisiin yhteenlasketusta AO-säästöstä vastikkeena.

	A			B
	VO	AO		AO
Omaisuus	40 000	60 000		10 000
Velka (AL 93 §)		-10 000		
AO-säästöt		50 000		10 000
yhteinen säästö			60 000	
AL 93 §:n vastike			-10 000	
ositettava säästö			50 000	
Vastike				10 000
Avio-osat		25 000		35 000

Tasinko: A suorittaa B:lle tasinkoa 25 000 euroa.

Kuten esimerkeistä voi huomata, puolisoiden asema osituksessa voi muuttua merkittävästi sen perusteella, käytetäänkö vastikkeiden keskinäistä kuittausta, vai otetaanko vastikkeet huomioon siinä järjestyksessä, kuin AL 99.1 §:ssä on säädetty. Tyhjentävää vastausta tälle kysymykselle ei voi antaa, mutta näkisin, että AL 92 §:n vastikesäännökselle annettua etusija-asemaa ei kuitenkaan tule ilman perusteita jättää soveltamatta vain, jotta vastikkeet voitaisiin kummatkin osituksessa ottaa huomioon.

3.4 Useampi ennakkoperintövastike samassa osituksessa

Jos ennakkoperintöjä on annettu useita, testataan perintölaskelmalla, pystytäänkö kaikki ennakkoperinnöt vähentämään saajiensa perintöosista. Mikäli suurin ennakkoperinnöistä näyttäisi olevan ylisuuri, pitää tehdä uusi perintöosalaskelma, jolla tarkistetaan, voidaanko seuraavaksi suurin ennakkoperintö vähentää saajansa perintöosasta. Jos annettuja ennakkoperintöjä on useampia ja ne on annettu eri perillisille, perintöosalaskelmia on tehtävä niin monta, että voidaan varmistua siitä, ettei mikään annetuista ennakkoperinnöistä ole ylisuuri. Ensimmäisen perintöosalaskelman perusteella *ei voi* tehdä johtopäätöstä siitä, voidaanko muut ennakkoperinnöt vähentää saajiensa perintöosista, sillä ylisuuri ennako suurentaa laskennallista perintöosaa kaikkien perintöosien osalta.

Esimerkki: P:n jälkeen jäi leski L ja neljä lasta, A, B, C ja D. P:ltä jäi AO-omaisuutta 50 000 euroa ja L:ltä 30 000 euroa. P oli eläessään antanut

ennakkoperintöjä siten, että A on saanut 20 000 euroa, B ja C ovat molemmat saaneet 10 000 euroa ja D ei ole saanut mitään. Ensin tehdään perintölaskelma, jossa ennakkoperinnöt huomioidaan todellisesta arvostaan:¹⁰³

	P		L
	AO		AO
Omaisuus	50 000		30 000
A:n ennakkoperintö	20 000		
B:n ennakkoperintö	10 000		
C:n ennakkoperintö	10 000		
AO-säästö		120 000	
Avio-osat	20 000		60 000
laskennallinen perintöosa	15 000		

Laskelmasta huomataan, että laskennallinen perintöosa on 15 000 euroa ja A on saanut ennakkoperintöä 20 000 euroa. Siten täytyy laskea, kuinka paljon A:n saamasta ennakosta voidaan hänen perintöosastaan vähentää. Tämä laskelma tehdään jo aiemmin esitetyn kaavan avulla siten, että yhden ennakkoperinnön sijaan laskelmaan lisätään kunkin perillisen saama ennakkoperintö erikseen ja A:n ylisuuren ennakkoperinnön kohdalle merkitään p :

$$p^A = \frac{Po + p^A + En^B + En^C + Lo}{2 \times n}$$

p^A = A:n lopullinen perintöosa

Po = perittävältä jäänyt AO-omaisuus

En^B = B:n saama ennakkoperintö

En^C = C:n saama ennakkoperintö

Lo = leskeltä jäänyt AO-omaisuus

n = perillishaarojen lukumäärä

$$p^A = \frac{50\,000 + p^A + 10\,000 + 10\,000 + 30\,000}{2 \times 4}$$

$$8p^A = 100\,000 + p^A$$

$$7p^A = 100\,000$$

¹⁰³ Lohi 1999, s. 80-81.

$$p^4 = 14\,286$$

A:n saama ennakkoperintö voidaan vähentää hänen perintöosastaan (ja osituslaskelmassa) enintään 14 286 euron arvosta. Koska B ja C ovat saaneet 10 000 euroa ennakkoperintää, ne voidaan vähentää heidän perintöosastaan, kun jokaisen perillisen laskennallinen perintöosa on edellä tehdyn laskelman osoittama 14 286 euroa:

	P		L
	AO		AO
Omaisuus	50 000		30 000
A:n ennakkoperintö	14 286		
B:n ennakkoperintö	10 000		
C:n ennakkoperintö	10 000		
AO-säästö		114 286	
Avio-osat	22 857		57 143

Tasinko: P:n perilliset suorittavat L:lle tasinkoa 27 143 euroa.

On huomattava, että ensimmäisen perintöosalaskelman perusteella tiedetään varmasti vain se, että ainakin A:n saama ennakkoperintö on ylisuuri. Kyseessä voi olla kuitenkin tilanne, jossa useampi annettu ennakkoperintö on ylisuuri, eikä tämä välttämättä selviä ensimmäisen perintöosalaskelman perusteella. Ensimmäisen perintölaskelman perusteella ei voi luottaa siihen, että muut annetut ennakkoperinnöt pystytään vähentämään saajansa perintöosasta, vaan muiden ennakkoperintöjen osalta on aina tehtävä uusi perintölaskelma, jolla laskennallinen perintöosa voidaan varmistaa.¹⁰⁴

Esimerkki: P:n kuollessa häneltä jäi leski L ja kolme lasta, A, B ja C. P:ltä jäi AO-omaisuutta 40 000 euroa ja L:ltä jäi 30 000 euroa. P oli eläessään antanut A:lle ennakkoperintönä 50 000 euroa ja B:lle 20 000 euroa. C ei ole saanut mitään.

Ensin tulee tehdä perintöosalaskelma, jolla lasketaan perillisten perintöosat:

¹⁰⁴ Lohi 1999, s. 80-81.

	P		L
	AO		AO
Omaisuus	40 000		30 000
A:n ennakkoperintö	50 000		
B:n ennakkoperintö	20 000		
AO-säästö		140 000	
Avio-osat	0		70 000
laskennallinen perintöosa	23 333		

Kun A on saanut 50 000 euroa ja laskennallinen perintöosa on 23 333 euroa, ja P:n avio-osa on ennakkoperintöjen vähentämisen jälkeen 0, huomataan, että A:n saama ennakkoperintö on ylisuuri. Tämän laskelman perusteella ei kuitenkaan voi vetää sitä johtopäätöstä, että B:n saama 20 000 euron ennakkoperintö voidaan vähentää kokonaisuudessaan, sillä laskelmassa laskennallista perintöosaa kasvattaa A:n saama 50 000 euron ennakkoperintö jokaisen perillisen osalta. Tämän vuoksi tulee ensin laskennallisesti selvittää, minkä suuruisena A:n saama ennakko voidaan vähentää, ja sen jälkeen tulee tehdä uusi perintöosalaskelma, jolla selvitetään, voidaanko B:n saama ennakkoperintö vähentää kokonaan.

Ensin siis lasketaan edellä esitetyn kaavan mukaan, minkä suuruisena A:n saama ennakkoperintö voitaisiin vähentää, jos B:n saama ennakko ei ole ylisuuri. Korostan, että tässä vaiheessa ei voida vielä tietää, voidaanko B:n saama ennakkoperintö vähentää hänen perintöosastaan, vaan B:n saaman ennakkoperinnön mahdollinen ylisuuruus selviää vasta tämän laskelman perusteella. Seuraavaksi lisätään laskelmaan A:n saaman ennakkoperinnön sijaan p ja määritetään A:n saaman ennakon perusteella määräytyvät lopulliset perintöosat.

$$p^A = \frac{Po + p^A + p^B + Lo}{2 \times n}$$

$$p^A = \frac{40\,000 + p^A + 20\,000 + 30\,000}{2 \times 3}$$

$$6p^A = 40\,000 + 20\,000 + 30\,000 + p^A$$

$$5p^A = 90\,000$$

$$p^A = 18\,000$$

Nyt voidaan huomata, että myös B:n saama 20 000 euron ennakkoperintö on ollut ylisuuri. Tämän vuoksi on edelleen tehtävä uusi laskelma, jossa sekä A:n että B:n saama ennakkoperintö määritetään. Siten edellä esitettyyn kaavaan laitetaan p^A :n ja p^B :n sijaan $2p$. Tämän laskelman perusteella saadaan tietää, kuinka paljon kunkin perillisen osasta voidaan vähentää.¹⁰⁵ Siten, jos A:n ja B:n saamat ennakkoperinnöt ovat molemmat ylisuuria, ne vähennetään osituksessa lopulta saman suuruisina.

$$p = \frac{Po + 2p + Lo}{2 \times n}$$

$$p = \frac{40\,000 + 2p + 30\,000}{2 \times 3}$$

$$6p = 70\,000 + 2p$$

$$4p = 70\,000$$

$$p = 17\,500$$

Laskelman perusteella A:n ja B:n saamista ennakoista voidaan kummastakin vähentää enintään 17 500 euroa. Näillä tiedoilla voidaan tehdä osituslaskelma:

	P		L
	AO		AO
Omaisuus	40 000		30 000
A:n ennakkoperintö	17 500		
B:n ennakkoperintö	17 500		
AO-säästö		105 000	
Avio-osat	17 500		52 500

Tasinko: P:n perilliset maksavat L:lle tasinko 22 500 euroa.

On tietenkin selvää, että ennakkoperinnöt voidaan lisätä P:n AO-omaisuuden säästöön yhtenä eränä (tässä: $17\,500 + 17\,500 = 35\,000$ euroa) ja myös

¹⁰⁵ Lohi 1999, s. 80-81, SOU 1925:43, s. 467.

vähentää yhtenä eränä. Tässä olen kuitenkin selvyyden vuoksi lisännyt ennakkoperinnöt laskelmassa erikseen.

Jos ennakkoperintöjä on annettu vielä useampia ja niistä yhä useampi osoittautuu laskennallista perintöosaa määritettäessä ylisuureksi, laskennallinen perintöosa on laskettava niin monta kertaa, että voidaan varmistua siitä, että kaikki ennakkoperinnöt voidaan vähentää niiden saajan perintöosasta. Mikäli perillisiä on useita ja P on jo elinaikanaan alkanut ennakkoperinnöillä siirtämään omaisuuttaan perillisille siten, että hänen kuollessaan pesässä ei ole juurikaan varoja, voidaan tulla tilanteeseen, jossa lopullisen perintöosan määrittämiseksi joudutaan tekemään useita laskelmia. Mikäli P:ltä jää myös VO-omaisuutta, joka on huomioitava perintöosien laskennassa, laskelmat toteutetaan lähtökohtaisesti jaksossa 2.5.4. esitetyllä tavalla.

Esimerkki: P:n kuollessa häneltä jää leski L ja neljä lasta, A, B, C ja D. P:ltä jäi AO-omaisuutta 80 000 euroa ja VO-omaisuutta 20 000 euroa. L:llä on AO-omaisuutta 40 000 euroa. P on antanut lapsilleen ennakkoperintöjä seuraavasti: A:lle 40 000 euroa, B:lle 30 000 euroa, C:lle 20 000 euroa ja D:lle 10 000 euroa.

Ensin määritetään perintöosalaskelma siten, että kaikki ennakot huomioidaan ja avio-osan laskemisen jälkeen perillisten osuuteen lisätään vielä P:ltä jäänyt VO-omaisuus:

	P		L
	AO		AO
Omaisuus	80 000		40 000
A:n ennakkoperintö	40 000		
B:n ennakkoperintö	30 000		
C:n ennakkoperintö	20 000		
D:n ennakkoperintö	10 000		
AO-säästö		220 000	
Avio-osat	10 000		110 000
VO-omaisuus	20 000		
laskennallinen perintöosa	32 500		

Laskelman mukaan laskennallinen perintöosa on 32 500 euroa. Tämän jälkeen tulee tehdä laskelma, jossa määritetään suurimman annetun

ennakkoperinnön vähennyskelpoinen määrä, eli se, mitä A:n saamasta ennakoperinnöstä voidaan hänen perintöosastaan vähentää. Tässä käytetään siis jaksossa 2.5.4 esitettyä laskentakaavaa, jossa osituksessa puoliksi jaettavan avio-oikeuden alaisen omaisuuden jälkeen lisätään VO-omaisuudesta kullekin perillishaaralle määräytyvä osuus:

$$p = \frac{Po + p + p^B + p^C + p^D + Lo}{2 \times n} + \frac{VO}{n}$$

$$p = \frac{80\,000 + p + 30\,000 + 20\,000 + 10\,000 + 40\,000}{2 \times 4} + \frac{20\,000}{4}$$

$$p = \frac{180\,000 + p}{8} + 5\,000$$

$$8p = 180\,000 + p + 40\,000$$

$$7p = 220\,000$$

$$p = 31\,429$$

Kun loput annetuista ennakoperinnöistä ovat pienempiä kuin laskelman osoittama lopullinen perintöosa, voidaan tehdä osituslaskelma. Osituslaskelmassa ei tietenkään oteta huomioon VO-omaisuutta, vaan se tehdään tavalliseen tapaan AO-omaisuuden alaisesta omaisuudesta.

	P		L
	AO		AO
Omaisuus	80 000		40 000
A:n ennakoperintö	31 429		
B:n ennakoperintö	30 000		
C:n ennakoperintö	20 000		
D:n ennakoperintö	10 000		
AO-säästö		211 429	
Avio-osat	14 286		105 715

Tasinko: P:n perilliset maksavat L:lle tasinko 65 715 euroa.

3.5 Ennakkoperintövastike ja omasta omaisuudesta annettava vastike samassa osituksessa

Ennakkoperintövastikkeen antaminen samassa osituksessa AL 92 §:n mukaisen omasta omaisuudesta annettavan vastikkeen kanssa ei lähtökohtaisesti tuota osituksessa sen kummempia ongelmia, mitä kyseisten vastikkeiden osalta saattaa tulla niitä yksin sovellettaessa. Tämä johtuu siitä, että AL 92 §:n mukainen vastike annetaan vähennyseränä sen puolison AO-omaisuudesta, joka on käyttänyt VO-omaisuuttaan AO-omaisuutensa hyväksi ja ennakkoperintövastike annetaan lisäyseränä puolison AO-säästöön. Tällöin AL 92 §:n mukainen vastike pienentää puolison AO-säästöä ja ennakkoperintövastike lisää sitä.

Esimerkki: P kuolee ja häneltä jää leski L ja kaksi lasta, A ja B. P:n AO omaisuuden kuuluu 50 000 euron asuinkiinteistö ja L:n AO-omaisuuteen kuuluu rahavaroja 70 000 euroa. P:llä on lisäksi VO-omaisuutta kuolinhetkellä 30 000 euroa. P on eläessään käyttänyt VO-omaisuudestaan yhteisen asunnon perusparannustoihin 20 000 euroa siten, että sijoitus on nostanut asuinkiinteistön arvoa koko määrältään. P on myös antanut A:lle 30 000 euron ennakkoperinnön.

Ositus tehdään siten, että ajallisesti AL 92 §:n mukainen vastike annetaan ennen ennakkoperintövastiketta.

	P			L
	VO	AO		AO
Omaisuus	30 000	50 000		70 000
AL 92 §:n vastike	20 000	-20 000		
Ennakkoperintö		30 000		
AO-säästö			130 000	
Avio-osat		35 000		65 000

Tasinko: L maksaa tasinkoa P:n perillisille 5 000 euroa (olettaen, ettei leski vetoa 103.2 §:n tasinkoprivilegiinsä).

Kun P on ennakkoperinnön antaja ja kun AL 92 §:n mukainen vastike annetaan P:n AO-omaisuudesta VO-omaisuuteen, ylisuuri ennakkoperintö voidaan ottaa huomioon samoin, kun yleensäkin sellaisissa tilanteissa, joissa P:n VO-omaisuus otetaan huomioon ennakkoperintövastiketta annettaessa.

Esimerkki: P:n kuollessa häneltä jäi leski L ja kolme lasta A, B ja C. Kuolinhetkellä P:llä on AO-omaisuutta 40 000 euroa ja L:llä 30 000 euroa. P oli elinäkanaan käyttänyt VO-omaisuudestaan 10 000 euroa AO-omaisuuden parannustöihin siten, että AO-omaisuuden arvo oli noussut sijoitetulta määrältä. P on myös antanut A:lle ennakkoperintöä 20 000 euroa.

Laskennallista perintöosaa laskettaessa on otettava huomioon, että AL 92 §:n mukainen vastike annetaan ennen AO-säästön laskemista. Kun vastike annetaan AO-omaisuudesta VO-omaisuuteen, sitä ei puoliteta avio-osia laskettaessa. Ensin lasketaan siis AL 92 §:n mukainen vastike ja avio-osat. Koska kyseessä on vasta pohjustava laskelma, se on esitetty harmaalla sävyllä.

	P			L
	VO	AO		AO
Omaisuus		40 000		30 000
AL 92 §:n vastike	10 000	-10 000		
Ennakkoperintö		20 000		
AO-säästö			80 000	
Avio-osat		20 000		40 000
VO-omaisuus	10 000			
laskennallinen perintöosa	25 000			

Koska kyseessä on ennakkoperintövastike, perillisten perintöosat täytyy määrittää, jotta tiedetään, voidaanko koko ennakkoperintö vähentää osituksessa. Kun P:n AO-säästö on selvillä, *laskennallinen perintö* saadaan laskettua kaavalla $\frac{AO^{Säästö}}{2} + VO$ ja *laskennallinen perintöosa* saadaan laskettua jakamalla laskennallinen perintö perillishaarojen lukumäärällä:

$$\text{Laskennallinen perintö (LP)} = \frac{80\,000}{2} + 10\,000$$

$$LP = 40\,000 + 10\,000$$

$$LP = 50\,000$$

Laskennallinen perintöosa on edellä esitetyn mukaisesti $\frac{50\,000}{3} = 16\,667$ euroa. Tästä huomataan, että A:n saama 20 000 euron ennakkoperintö on ylisuuri. Kun P:n A:lle antama ennakko on ylisuuri, sitä ei voida sellaisenaan osituksessa vähentää, vaan seuraavaksi pitää määrittää ennakkoperinnön saaneen, eli A:n *lopullinen perintöosa*. Laskennallinen perintöosa lasketaan

jo aiemmin esitetyllä kaavalla, jossa perintöosien suuruudessa otetaan huomioon myös P:n VO-omaisuus. Laskelmassa P:n AO-säästö huomioidaan sitten, kun se AL 92 §:n mukaisen vastikkeen antamisen jälkeen on:

$$p = \frac{Po + p + Lo}{2 \times n} + \frac{VO}{n}$$

$$p = \frac{30\,000 + p + 30\,000}{2 \times 3} + \frac{10\,000}{3}$$

$$p = \frac{60\,000 + p}{6} + 3\,333$$

$$6p = 60\,000 + p + 20\,000$$

$$5p = 80\,000$$

$$p = 16\,000$$

A:n laskennallinen perintöosa on 16 000 euroa. Seuraavaksi pystytään tekemään osituslaskelma:

	P			L
	VO	AO		AO
Omaisuus		40 000		30 000
AL 92 §:n vastike	10 000	-10 000		
Ennakkoperintö		16 000		
AO-säästö			76 000	
Avio-osat		22 000		38 000

On tärkeää huomata, että ajallisesti AL 92 §:n mukainen vastike annetaan ennen AO-säästön laskemista ja tällä on laskelmassa huomattavan suuri merkitys. Kun AL 92 §:n mukainen vastike on annettu VO-omaisuuteen *ennen* säästön laskemista, kyseinen vastikkeen käytetty omaisuus ei tule puolitettavaksi P:n ja L:n avio-osia määritettäessä, vaan vastike kuuluu VO-omaisuuteen. Tällä on huomattava merkitys perillisten perintöosiin, sillä VO-omaisuus jaetaan *vain* perillisten kesken, eikä leskeä sen osalta huomioida lainkaan.

Mikäli AL 92 §:n mukainen vastike annetaankin lesken omaisuudesta, lasketaan ositus tavallisesti, mutta lesken AO-omaisuudesta annetaan AL 92 §:n mukainen vastike ennen säästön laskemista. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että vastikkeen määrä siirretään

AO-omaisuudesta VO-omaisuudeksi ennen säästön laskemista. Tämän jälkeen ositus tehdään normaalisti.

Esimerkki: P kuolee ja häneltä jää leski L ja kaksi lasta, A ja B. P:n ja L:n yhteiseen AO-omaisuuteen kuuluu asuinkiinteistö, ja rahavaroja. P:n AO-omaisuuden arvo kuolinhetkellä oli 50 000 ja L:n 30 000 euroa. L on käyttänyt VO-omaisuudestaan yhteisen asunnon perusparannustöihin 20 000 euroa siten, että sijoitus on nostanut asuinkiinteistön arvoa koko määrältään. P on antanut A:lle 10 000 euron ennakkoperinnön.

	P		L	
	AO		AO	VO
Omaisuus	50 000		30 000	
AL 92 §:n vastike			-20 000	20 000
Ennakkoperintö	10 000			
AO-säästö		70 000		
Avio-osat	25 000		35 000	

Tasinko: P:n perilliset maksavat L:lle tasinkoa 25 000 euroa. Osituslaskelmasta nähdään selvästi, ettei A:n saama ennakkoperintö ole ylisuuri, sillä P:n avio-osa on 25 000 euroa, A on saanut 10 000 euroa ja perillisiä oli vain kaksi. Tämän vuoksi laskennallisia perintöosia ei tässä tapauksessa laskettu.

Jos tapauksessa on riski, että annettu ennakkoperintö on ylisuuri, ennakkoperinnön saaneen laskennallinen perintöosa tulisi laskea jo edellä esitettyjen ohjeiden mukaisesti. Koska tässä AL 92 §:n vastike toteutetaan siirtämällä lesken AO-omaisuutta VO-omaisuuteen, sillä ei ole mitään huomiota vaativaa merkitystä ennakon saaneen laskennallisen perintöosan laskentaan.

3.6 Ennakkoperintövastike ja AO-omaisuuden yhteenlasketusta säästöstä annettava vastike samassa osituksessa

3.6.1 Perittävä on aiheuttanut vastiketapahtumat

AL 94 a §:n mukainen ennakkoperintövastike annetaan lisäämällä ennakon antaneen puolison AO-säästöön ennakkoperintöä vastaava määrä ja vähentämällä se ensiksi kuolleen

puolison avio-osasta yhteenlasketun AO-säästön puolittamisen jälkeen. AO-omaisuuden yhteenlasketusta säästöstä annettava vastike taas vähennetään AO-omaisuuden yhteenlasketusta säästöstä ja lisätään sen saajan avio-osaan. Vastikkeet siis ikään kuin annetaan päin vastaisesti: toinen ensin lisätään ja myöhemmin vähennetään, kun toinen taas vähennetään ja myöhemmin lisätään.

Esimerkki: P kuolee ja häneltä jää leski L ja lapset A, B ja C. P:llä on AO-omaisuutta 60 000 euroa ja L:llä 50 000 euroa. P on ennen joutunut maksamaan valtiolle korvauksia 10 000 euroa rikollisen teon vuoksi. P on myös antanut A:lle ennakkoperintöä 20 000 euroa.

	P		L
	AO		AO
Omaisuus	60 000		50 000
Ennakkoperintö	20 000		
AO-säästö		130 000	
AO-vastike		-10 000	
ositettava säästö		120 000	
Avio-osat	40 000		70 000

Tasinko: P:n perilliset maksavat L:lle tasinkoa 20 000 euroa.

Tapausta voidaan tarkastella siten, mitä se olisi, jos P ei olisi antanut ennakkoperintöä eikä hän olisi joutunut rikoksesta korvausvelvolliseksi. Tällöin P:llä olisi AO-omaisuutta 90 000 (60 000 + 10 000 + 20 000) euroa ja L:llä edelleen 50 000 euroa.

	P		L
	AO		AO
Omaisuus	90 000		50 000
AO-säästö		140 000	
Avio-osat	70 000		70 000

Tasinko: P:n perilliset maksavat L:lle tasinkoa 20 000 euroa.

Ennakkoperintövastikkeen ja AO-omaisuuden yhteenlasketusta säästöstä annettavan vastikkeen soveltaminen saattoi esimerkin lesken samaan asemaan, missä hän olisi, jos P ei olisi tehnyt vastikkeeseen oikeuttavia toimia.

Laskelma kuitenkin vaikeutuu, jos P:n antama, yksi tai useampi ennakkoperintö osoittautuu ylisuureksi. Ruotsalaisissa lain esitöissä¹⁰⁶ on esitetty, että ennakkoperintö tulee lisätä puolison AO-säästöön jo ennen muiden vastikkeiden antamista, jotta voidaan turvata se, että varallisuuspiiristä jo poistunut ennakkoperintö olisi käytettävissä muiden vastikkeiden antamiseen. Tämän vuoksi AL 94 a §:ssä on säädetty, että ennakkoperintö lisätään sen *antaneen puolison AO-omaisuuden säästöön*. Ennakkoperintövastikkeen laskennassa ylisuuri ennako jaetaan P:n perillisten ja L:n rasitukseksi heidän osakseen tulevan omaisuuden suhteessa. AL 94 a §:ssä säädetty täyden kompensaation rajoitus¹⁰⁷ on kuitenkin otettava huomioon myös silloin, kun ennakkoperinnön ylisuuruus johtuu avioliittolain vastikesäännösten toteuttamisesta. Ennakkoperinnön lisääminen AO-säästöön parantaa mahdollisuuksia antaa vastike AO-omaisuuden yhteenlasketusta säästöstä. Samalla AO-omaisuuden yhteenlasketusta säästöstä annettu vastike tosiasiaa vähentää P:n perillisille tulevaa avio-osaa. Tällaisessa tilanteessa ennakkoperinnön vähennyskelpoisen määrän selvittämiseksi tehdään perintöosalaskelma, jossa pitää ottaa huomioon myös AO-omaisuuden yhteenlasketusta säästöstä annettava vastike.¹⁰⁸

Esimerkki: P:n jälkeen jää leski L ja neljä lasta, A, B, C ja D. P:ltä jäi AO-omaisuutta 60 000 euroa ja L:ltä 40 000 euroa. P oli eläessään antanut ennakkoperintöjä siten, että A on saanut 30 000 euroa, B ja C ovat molemmat saaneet 10 000 euroa ja D ei ole saanut mitään. Ennen kuolemaansa P oli lainannut maksukyvyttömälle siskolleen 20 000 euroa ilman puolisonsa suostumusta.

Ensin tehdään perintölaskelma, jossa ennakkoperinnöt huomioidaan todellisesta arvostaan. Perintöosalaskelmassa huomioon tulee ottaa myös AO-vastike, koska AO-vastikkeella on vaikutusta perillisille todellisuudessa tulevaan määrään.

¹⁰⁶ SOU 1925:43, s. 468.

¹⁰⁷ ”...se määrä, mikä siitä voidaan vähentää.”

¹⁰⁸ Lohi 2016, s. 520-522,

	P		L
	AO		AO
Omaisuus	60 000		40 000
A:n ennakkoperintö	30 000		
B:n ennakkoperintö	10 000		
C:n ennakkoperintö	10 000		
AO-säästö		150 000	
AO-vastike		-20 000	
Ositettava säästö		130 000	
Avio-osat	15 000		85 000
laskennallinen perintöosa	16 250		

Perillisten laskennallinen perintöosa on 16 250 euroa¹⁰⁹, ja kun A on saanut 30 000 euroa, täytyy laskea lisäysmenetelmän avulla, paljonko A:n saamasta ennakosta voidaan enintään hänen perintöosastaan vähentää. Lisäysmenetelmässä koko avio-oikeuden yhteenlasketusta säästöstä vähennetään AO-vastikkeen määrä:

$$p^A = \frac{Po + p^A + p^B + p^C + Lo - AO^{Vastike}}{2 \times n}$$

$$p^A = \frac{60\,000 + p^A + 10\,000 + 10\,000 + 40\,000 - 20\,000}{2 \times 4}$$

$$8p^A = 100\,000 + p^A$$

$$7p^A = 100\,000$$

$$p^A = 14\,285,7$$

Laskelman mukaan kunkin P:n perillisen lopullinen perintöosa on 14 285,7 euroa¹¹⁰, joten ennakosta voidaan osituksessa vähentää sama määrä. B:n ja C:n saamat 10 000 euron ennakkoperinnöt voidaan siis vähentää sellaiseen, eikä niiden vuoksi tarvitse tehdä uutta lisäysmenetelmän mukaista laskelmaa. Nyt kun lopullinen perintöosa on selvillä, voidaan tehdä osituslaskelma, jossa otetaan huomioon ennakkoperintövastike sekä AO-vastike. Ennakkoperinnöt-kohdassa on annettujen ennakkoperintöjen yhteenlaskettu summa, eli A:n ylisuuren ennakkoperinnön sijaan määriteltä lopullinen

¹⁰⁹ Laskennallinen perintöosa on laskettu kaavalla $\frac{\text{ositettava säästö}}{2 \times n}$

¹¹⁰ Tässä on ilmoitettu myös desimaali, koska sillä on olennaista merkitystä laskua tarkistettaessa

perintöosa, 14 286 euroa + B:n saama 10 000 euroa + C:n saama 10 000 euroa = 37 143 euroa.

	P		L
	AO		AO
Omaisuus	60 000		40 000
Ennakkoperinnöt	34 285,7		
AO-säästö		134 286	
AO-vastike		-20 000	
ositettava säästö		114 286	
Avio-osat	22 857		77 143

Tasinko: P:n perillisten tulee maksaa L:lle tasinkoa noin 37 143 euroa.

Laskelman paikkansapitävyys voidaan tarkistaa siten, että lasketaan, riittääkö P:n avio-osa perillisten perintöosien täyttämiseen. Perinnönjako suoritettaisiin seuraavasti:

A ei saisi enää mitään, hän on osuutensa saanut jo ennakkona.

B saisi $14\,285,7 - 10\,000 = 4\,285,7$ euroa.

C saisi $14\,285,7 - 10\,000 = 4\,285,7$ euroa.

D saisi 14 285,7 euroa.

Kun B, C ja D saisivat heiltä puuttuvat osat heidän perintöosistaan, P:n avio-osasta pitäisi perillisille maksaa 22 857 euroa, eli summa on sama, kuin P:n avio-osa.

3.6.2 Leski on aiheuttanut vastiketapahtumat

Ennakkoperintöjen osalta merkitystä ei ole sillä, kumpi puolisoista on antanut ennakkoperinnöt, jos ennakko on annettu AO-omaisuudesta yhteiselle rintaperilliselle, ja puolisoilla on vain AO-omaisuutta. Jos leski on vastiketapahtuman aiheuttanut puoliso ja P:n perilliset ovat oikeutettuja AO-omaisuuden yhteenlasketusta säästöstä annettavaan vastikkeeseen, AO-vastike kasvattaa perillisille tulevaa laskennallista osuutta. Tällöin laskelma tehdään kuten aiemmin, mutta AO-vastikkeen vähentämisen sijaan AO-vastike lisätään perillisille tulevaan osuuteen.

Esimerkki: P:n jälkeen jää leski L ja kolme lasta, A, B ja C. P:ltä jäi AO-omaisuutta 40 000 euroa ja L:ltä 60 000 euroa. L oli P:n elinaikana antanut AO-omaisuudesta ennakkoperintöjä yhteisille perillisille siten, että A on saanut

30 000 euroa, B on saanut 10 000 euroa ja C ei ole saanut mitään. Ennen P:n kuolemaa L oli lainannut maksukyvyttömälle siskolleen 30 000 euroa ilman puolisonsa suostumusta. P:n perilliset vaativat vastiketta.

Perintöosalaskelmassa L:n antamat ennakkoperinnöt lisätään L:n AO-omaisuuden säästöön, mutta ne vähennetään ensiksi kuolleen, eli P:n avio-osasta. Laskelmassa otetaan huomioon myös P:n perillisille tuleva vastike, sillä se kasvattaa perillisille tulevaa osuutta.

	P		L
	AO		AO
Omaisuus	40 000		60 000
A:n ennakkoperintö			30 000
B:n ennakkoperintö			10 000
AO-säästö		140 000	
AO-vastike		-30 000	
Ositettava säästö		110 000	
Vähennettävät ennakot	-40 000		
Vastike	30 000		
Avio-osat	45 000		55 000
laskennallinen perintöosa	28 333		

Jälleen huomataan, että alkuperäisessä perintöosalaskelmassa laskennallinen perintöosa¹¹¹ on vähemmän kuin A:n saama 30 000 euron ennakkoperintö ja lasketaan lisäysmenetelmällä lopullinen perintöosa. Kun AO-vastike on tulossa perillisten hyväksi, laskelmassa avio-oikeuden yhteenlaskettuun säästöön lisätään AO-vastikkeen määrä:

$$p^A = \frac{Po + p^A + p^B + p^C + Lo + AO^{Vastike}}{2 \times n}$$

$$p^A = \frac{40\,000 + p^A + 10\,000 + 60\,000 + 20\,000}{2 \times 3}$$

$$6p^A = 130\,000 + p^A$$

$$5p^A = 130\,000$$

$$p^A = 26\,000$$

Laskelman mukaan P:n perillisten lopullinen perintöosa on 26 000 euroa, joten A:n saama ennakkoperintö voidaan osituslaskelmassa vähentää tämän

¹¹¹ Laskennallinen perintöosa on laskettu kaavalla $\frac{\text{ositettava säästö}}{2 \times n} + \frac{\text{AO-vastike}}{n}$

määräisenä. B:n saama 10 000 euron ennakoperintö voidaan vähentää kokonaan. Osituslaskelmassa ennakoperinnöt -kohdassa on ilmoitettu laskennassa huomioitavien ennakoperintöjen summa (A:n lopullinen perintöosa, eli 26 000 euroa + B:n saama 10 000 euroa = 36 000 euroa).

	P		L
	AO		AO
Omaisuus	40 000		60 000
Ennakoperinnöt			36 000
AO-säästö		136 000	
AO-vastike		-30 000	
Ositettava säästö		106 000	
Vähennettävät ennakot	-36 000		
AO-vastike	30 000		
Avio-osat	47 000		53 000

Tasinko: L:n tulisi maksaa perillisille 7 000 euroa. Tässä on kuitenkin mainittava, että leski voi vedota AL 103.2 §:n tasinkoprivilegiin ja olla luovuttamatta perillisille tasinkoa.

3.6.3 VO-omaisuuden huomioon ottaminen AO-vastikkeen ja ennakoperintövastikkeen yhteensovittamisessa

Pääsääntöisesti puolisoiden VO-omaisuutta ei oteta osituksessa huomioon. Ennakoperintövastikkeen vähentämisessä huomioon otetaan kuitenkin myös P:n VO-omaisuus, sillä VO-omaisuudella on merkitystä perillisten perintöosien laskennassa ja siten VO-omaisuus vaikuttaa myös siihen, kuinka suurena ennakoperintö voidaan osituksessa vähentää. Ruotsalaisissa avioliittolain esitöissä¹¹² on lähtökohtana, ennakoperintö tulee lisätä puolison AO-säästöön, jotta varallisuuspiiristä poistunut ennakoperinnön arvo olisi käytettävissä muiden vastikkeiden antamiseen.¹¹³ Miten siis toimittaa ositus, kun annettavaksi tulee ennakoperintövastike ja AO-vastike, jota voidaan ottaa myös VO-omaisuudesta?

Esimerkki: P:n jälkeen jää leski L ja kolme lasta, A, B ja C. P:ltä jäi AO-omaisuutta 60 000 euroa ja L:ltä 30 000 euroa. P oli eläessään antanut AO-omaisuudesta A:lle 30 000 euroa ennakoperintöä. P oli myös lainannut

¹¹² SOU 1925:43, s. 468.

¹¹³ Lohi 2016, 2. 520-521.

maksukyvyttömälle siskolleen 30 000 euroa ilman puolisonsa suostumusta.
P:llä on myös VO-omaisuutta 30 000 euroa.

Perintöosalaskelmassa laskennallisessa perintöosassa otetaan huomioon myös P:n VO-omaisuus. Koska P:llä on VO-omaisuutta, esimerkissä voidaan tehdä lisäysmenetelmän mukainen laskelma ottamalla huomioon VO-omaisuus.

	P			L
	VO	AO		AO
Omaisuus	30 000	60 000		30 000
A:n ennakkoperintö		30 000		
AO-säästö			120 000	
AO-vastike			-30 000	
Ositettava säästö			90 000	
Vähennettävät ennakot		-30 000		
AO-vastike				30 000
Avio-osat		15 000		75 000
laskennallinen perintöosa		25 000		

Koska A sai ennakkoperintöä 30 000 euroa, lasketaan tuttuun tapaan lisäysmenetelmällä perillisten lopullinen perintöosa. Perintöosan laskelmassa huomioon tulee ottaa myös P:ltä jäänyt VO-omaisuus.

$$p^A = \frac{Po + p^A + Lo - AO^{Vastike}}{2 \times n} - \frac{VO^P}{n}$$

$$p^A = \frac{60\,000 + p^A + 30\,000 - 20\,000}{2 \times 3} - \frac{30\,000}{3}$$

$$p^A = \frac{70\,000 + p^A}{6} + 10\,000$$

$$6p^A = 70\,000 + p^A + 60\,000$$

$$5p^A = 130\,000$$

$$p^A = 26\,000$$

Näillä tiedoilla voidaan tehdä osituslaskelma:

	P		L
	AO		AO
Omaisuus	60 000		30 000
Ennakkoperinnöt	26 000		
AO-säästö		116 000	
AO-vastike		-30 000	
Ositettava säästö		86 000	
Vähennettävät ennakot	-26 000		
AO-vastike			30 000
Avio-osat	17 000		73 000

Tasinko: P:n perilliset maksavat tasinkoa L:lle 38 000 euroa.

Laskelman oikeellisuus voidaan taas tarkistaa laskemalla perillisille perinnön- jaossa tulevat osuudet ja se, riittääkö P:ltä laskelman mukaan jäänyt jäämistö perillisten perintöosien laskemiseen. A oli saanut jo koko perintöosansa ja vähän enemmänkin ennakkoperintönä. B:n ja C:n tulisi kummankin saada 26 000 euroa, eli yhteensä 52 000 euroa. P:n avio-osa on 22 000 euroa ja hänellä oli VO-omaisuutta 30 000 euroa, eli yhteensä myös 52 000 euroa. Voidaankin huomata, että A:n ennakkoperintö todella huomioitiin suurimmasta mahdollisesta määrästä.

Asia hieman mutkistuu tilanteessa, jossa leskellä olisi AL 94 §:n hukkaamisvastikesäännöksen tai AL 95 §:n velanmaksuvastikesäännöksen mukaan oikeus saada vastiketta myös vastiketapahtuman aiheuttaneen VO-omaisuudesta. Tämä koskee siis tilannetta, jossa vastiketta ei pystytä AO-omaisuudesta täysimääräisenä antamaan. Kun P:n AO-säästö ei riitä vastikkeen antamiseen, ja P:n VO-omaisuudella on merkitystä myös perillisten perintöosan suuruuden määräytymisessä, tuleekin arvioitavaksi, voidaanko ennakkoperintö lisätä AO-säästöön, vaikka sitä ei saataisi vähennettyä P:lle tulevasta osuudesta, sillä perillisille jää kuitenkin VO-omaisuutta jaettavaksi?

Esimerkki: P:n jälkeen jää leski L ja kolme lasta, A, B ja C. P:ltä jäi AO-omaisuutta 10 000 euroa ja L:llä 10 000 euroa. P oli eläessään antanut AO-omaisuudesta A:lle 20 000 euroa ennakkoperintöä. P oli joutunut maksamaan valtiolle korvauksia rikoksen vuoksi 60 000 euroa (AL 94 §). P:llä on VO-omaisuutta 40 000 euroa.

Huomataan, että puolisoiden yhteenlaskettu AO-säästö ennakkoperinnön lisäämisen jälkeen on 40 000 euroa. Kun AO-omaisuuden yhteenlasketusta säästöstä pitäisi vähentää vastiketta 60 000 euroa, sitä ei saada kokonaan vähennettyä. Kun vastiketta jää AO-säästöstä antamatta 20 000 euroa, AL 94 §:n mukaan vastiketta voidaan ottaa vastiketapahtuman aiheuttajan VO-omaisuudesta puolet siitä, mitä AO-säästöstä ei saada annettua, eli esimerkiksi $\frac{60\,000 - 40\,000}{2} = 10\,000$ euroa.

	P			L
	VO	AO		AO
Omaisuus	40 000	10 000		10 000
A:n ennakkoperintö		20 000		
AO-säästö			40 000	
AO-vastike			-60 000	
Ositettava säästö			0 (-20 000)	
Vähennettävät ennakot		(-20 000)		
AO-vastike				40 000
AO-vastike VO:sta	-10 000			10 000
Avio-osat		0		50 000
laskennallinen perintöosa		16 667		

Tasinko: P:n perillisten tulee maksaa L:lle tasinkoa 40 000 euroa. P:llä oli kuitenkin AO-omaisuutta vain 10 000 euroa, joten käytännössä perillisten tulisi käyttää P:n VO-omaisuudesta 30 000 euroa tasingon maksamiseen.

Laskennallinen perintöosa muodostuu P:n jäljellä olevan VO-omaisuuden (30 000) ja annetun ennakkoperinnön (20 000) summasta, joka on jaettu perillishaarojen lukumäärällä (3). Kun A on kuitenkin saanut ylisuuren ennakkoperinnön, käytännössä P:ltä tosiasiaa jälkeen jäävä varallisuus (10 000 euroa VO-omaisuutta) jaetaan B:n ja C:n kesken puoliksi. Tällöin kumpikin saa 5 000 euroa.

Laskelmasta huomataan, että kun ositettava säästö on 0, A:lle tulevasta avio-osasta ei todellisuudessa voida vähentää annettua ennakkoperintöä. Ennakkoperintö on kuitenkin lisätty antajansa AO-omaisuuteen täydestä määrästä. Huomataan myös, että perillisten laskennallinen perintöosa on

pienempi, kuin annettu ennakoperintö, eli annettu ennakoperintö on ollut lisäksi ylisuuri.

Arvioitavaksi tulee, voidaanko ennakoperintö lisätä laskelmaan täydestä määrästä, vaikka sitä ei voida ollenkaan vähentää P:n perillisille tulevasta osasta? Esimerkin tilanteessa ennakoperinnön lisääminen mahdollisti AO-vastikkeen antamisen suuremmalta osin AO-säästöstä, jolloin VO:sta otettava vastike laskennallisesti muodosti pienemmän osan L:n tasingosta. Todellisuudessa P:n perilliset kuitenkin joutuvat maksamaan tasinkoa P:n VO-omaisuudesta. Lasketaan lisäysmenetelmällä, minkä suuruisena A:n saama ennakoperintö voidaan osituksessa huomioida:

$$p^A = \frac{Po + p^A + Lo - AO^{Vastike}}{2 \times n} - \frac{VO^P}{n}$$

$$p^A = \frac{10\,000 + p^A + 10\,000 - 60\,000}{2 \times 3} - \frac{40\,000}{3}$$

$$p^A = \frac{-40\,000 + p^A}{6} + 13\,333$$

$$6p^A = -40\,000 + p^A + 80\,000$$

$$5p^A = 40\,000$$

$$p^A = 8\,000$$

Nyt koitetaan perintöosalaskelmaa saaduilla tiedoilla:

	P			L
	VO	AO		AO
Omaisuus	40 000	10 000		10 000
A:n ennakoperintö		8 000		
AO-säästö			28 000	
AO-vastike			-60 000	
Ositettava säästö			0 (-32 000)	
Vähennettävät ennakot		(-8 000)		
AO-vastike				28 000
AO-vastike VO:sta	-16 000			16 000
Avio-osat		0		44 000
laskennallinen perintöosa		10 667		

Laskelman mukaan perillisten tulisi maksaa tasinkoa L:lle 34 000 euroa, eikä edelleenkään ennakoperintöä saada P:n perillisille tulevasta osuudesta vähennettyä. Koska P:llä on AO-omaisuutta vain 10 000 euroa, perilliset eivät saa todellisuudessa L:lle suoritettua sitä, mitä laskelman mukaan puolisoiden AO-säästöstä saatiin vähennettyä (28 000 euroa).

Perillisten laskennallinen perintöosa muodostuu P:n jäljellä olevan VO-omaisuuden (24 000) ja vähennettävän ennakoperinnön (8 000) summasta, joka on jaettu perillishaarojen lukumäärällä (3). Siten A:n saama ennakoperintö voitaisiin kokonaan vähentää hänen perintöosastaan, ja hän saisi vielä hie-
man perintöä P:n jälkeen.

Voidaankin huomata, että laskelma ei ole tyydyttävä. Laskelman ongelma on ensinnäkin se, että vaikka osituksessa puolisoitten yhteenlaskettu AO-säästö ei mene negatiiviseksi, vaan se on minimissään nolla (0), laskelmassa säästö menee negatiiviseksi. Voidaan siis huomata, että lisäysmenetelmän mukainen laskelma ei ole tällaisessa tilanteessa toimiva.

Verrataan edellä olevia laskelmia sellaiseen, jossa ennakoperintöä ei ole ol-
lenkaan lisätty P:n AO-omaisuuteen.

	P			L
	VO	AO		AO
Omaisuus	40 000	10 000		10 000
AO-säästö			20 000	
AO-vastike			-60 000	
Ositettava säästö			0 (-40 000)	
AO-vastike				20 000
AO-vastike VO:sta	-20 000			20 000
Avio-osat		0		40 000
laskennallinen perintöosa		13 333		

Tasinko: P:n perilliset maksavat L:lle tasinkoa 30 000 euroa. Tasinko muodostuu myös käytännössä siten, kun laskelman mukaan, eli L:lle maksetaan P:n AO-säästö, sekä vastiketta 20 000 euroa P:n VO-omaisuudesta.

Laskennallinen perintöosa muodostuu P:n jäljellä olevan VO-omaisuuden (20 000) ja annetun ennakoperinnön (20 000) summasta, joka on jaettu

perillishaarojen lukumäärällä (3). Kuten edellisen laskelman yhteydessä on esitetty, P:ltä jälkeen jäävä varallisuus (20 000 euroa) jaetaan B:n ja C:n kesken puoliksi. Tällöin kumpikin saa 10 000 euroa.

Huomataan, että kun ennakkoperintöä ei lisätä laskelmaan, L:lle tuleva taksinko on pienempi. Lisäksi vastiketta joudutaan ottamaan enemmän P:n VO-omaisuudesta. Tosiasiassa B ja C saavat enemmän perintöä, mitä he saivat, jos ennakkoperintö lisätään P:n AO-säästöön.

Ruotsalaisten avioliittolain esitöiden¹¹⁴ lähtökohtana on, että ennakkoperintö lisätään P:n AO-omaisuuteen, jotta sitä voidaan käyttää AO-vastikkeen antamiseen. Mikäli ennakkoperintö lisätään AO-säästöön, se tulee myös pystyä vähentämään P:n perillisille tulevasta avio-osasta. Näin on silloinkin, kun P:ltä jää VO-omaisuutta niin paljon, että ennakkoperintö ei perillisen perintöosan osalta ole ylisuuri. Mikäli VO-omaisuudesta annettava vastike halutaan edellä esitetyn esimerkin mukaisessa tilanteessa ottaa huomioon samassa laskelmassa, tulee lisäysmenetelmään pohjautuvaa laskelmaa tältä osin vielä kehitellä.

4 Lopuksi

Vastikkeiden tarkoitus on turvata avioliittolain mukaisen osituksen puolittamisperiaatteen toteutuminen sellaisissa tilanteissa, joissa sen toteutuminen on jostain syystä häiriintynyt. Useimmiten vastikkeet eivät aiheuta suurempia ongelmia, vaikka niitä pitäisi antaa useampia samassa osituksessa. Näin asia on usein AL 92 §:n omasta omaisuudesta annettavan vastikkeen osalta, sillä vastike rajoittuu puolison oman AO-omaisuuden määrään ja se vähennetään ennen puolisojen yhteisen AO-säästön laskemista. Tämä vastike ei aiheuta suurempia ongelmia myöskään silloin, kun samassa osituksessa on annettava AO-omaisuuden yhteenlasketusta säästöstä annettava vastike tai ennakkoperintövastike, sillä vastikkeet huomioidaan osituslaskelman eri vaiheissa. Enemmän laskennallisia ongelmia tuottavat AO-omaisuuden yhteisestä säästöstä annettavat vastikkeet ja ennakkoperintövastikkeet silloin, kun puolisojen AO-säästö ei riitä vastikkeiden antamiseen tai kun pohdittavaksi tulee vastikkeiden toteuttamisjärjestys. Kun toinen vastike voi vaikuttaa siihen,

¹¹⁴ SOU 1925:43, s. 468.

missä määrin toista vastiketta voidaan antaa, vastikkeiden antamisjärjestyksellä voi olla huomattavakin merkitys osituksen lopputuloksen kannalta.

Vaikka osituslaskelma saataisiin laskennallisesti tyydyttäväksi, vastikesäännösten taustalla vaikuttava lainsäätäjän tarkoitus on otettava myös huomioon. Erityisesti tällä on merkitystä AL 94 a §:n ennakkoperintövastikkeen suhteella muiden vastikkeiden antamiseen. Kun ennakkoperinnöstä johtuva perinnönjakoon ja siten ositukseen kohdistuva vääristymä on toteutettu AL 94 a §:n mukaisella oikaisulla, muista vastikeperusteista johtuvat vääristymät on toteutettu oikaistavaksi puolisoiden AO-omaisuuksien yhteenlasketusta säästöstä ennen sen puolittamista annettavilla vastikkeilla¹¹⁵, tai palauttamalla VO-omaisuuteen se osa, mikä siitä on sekoittunut AO-omaisuuteen. Lainsäätäjän tarkoitus tulee ottaa huomioon erilaisissa tilanteissa, kuten jos AO-omaisuuksien yhteenlasketusta säästöstä tulee annettavaksi useampia vastikkeita, vastikkeet annetaan eri puolisoille, eikä AO-säästö riitä molempien vastikkeiden antamiseen tai tilanteessa, jossa samassa osituksessa tulee leskelle annettavaksi AO-omaisuuden yhteenlasketusta säästöstä annettava vastike, sekä ennakkoperintövastike, AO-säästö ei riitä molempiin ja P:ltä jää myös VO-omaisuutta. Ongelmallinen tilanne on myös AL 93 §:n mukainen vakuusvelasta annettava vastike, kun velka on ollut puolisoilla jo ennen VO-saantoa¹¹⁶.

Vastikesäännösten soveltamisen kannalta ei lähtökohtaisesti ole merkitystä, onko kyseessä avioero- vai jäämistöositus. AL 94 a §:n ennakkoperintövastike tosin voi tulla sovellettavaksi ainoastaan jäämistöosituksissa. Vastikesäännökset toimivat harvoin kummankin puolison perillistahon hyväksi, sillä leski todennäköisesti harvemmin on halukas täsmällisellä ja luotettavalla tavalla kertomaan hänen itsensä aiheuttamista vastiketapahtumista¹¹⁷. Sopimusositukset, jotka tosiasiallisesti muodostavat suurimman osan avioerotilanteissa tehtävistä osituksista, supistavatkin vastikesäännösten soveltamisalaa. Usean vastikkeen antaminen samassa osituksessa on lähtökohtaisesti toimitusosituksissa esiin tuleva ongelma, sillä sopimusosituksissa harvemmin vastikesäännöksiin vedotaan.

Jäämistöosituksissa ennakkoperintövastikkeen soveltaminen on vastikesäännösten soveltamisesta yleisin. Ennakkoperintövastikkeen osalta vastikkeen antamista ja useamman

¹¹⁵ Wirilander 1978, s. 166.

¹¹⁶ Aihetta on kattavasti käsitellyt Lohi 2005, s. 278-289.

¹¹⁷ Kangas 1993, s. 208.

ennakkoperinnön huomioimista on selvästi eniten tutkittu, ja sitä koskevat soveltamistilanteet on osittain huomioitu myös lain esitöissä. Ennakkoperintövastikkeellakaan ei kuitenkaan ole usein merkitystä tilanteissa, joissa Perittävällä ja leskellä on vain yhteisiä rintaperillisiä, eikä jäämistöositusta ei toteuteta. Avioerojen lukumäärä ja uusioperheiden suosion jatkuva kasvu tulee todennäköisesti jatkossa kasvattamaan jäämistöosituksen toimittamistarvetta ja siten mahdollisesti myös vastikesäännösten soveltamista.

Vastikesäännöksillä osituksen lopputuloksen muuttaminen on melko tarkkaan ennalta määrätty ja vastikkeet annetaan osituksessa kaavamaisesti. Vastikesäännökset vaikuttavat osituslaskelmassa laskennallisina erinä, eikä ne siten välttämättä osoita osituksen lopputulosta. Jos leski esimerkiksi vetoaa osituksessa AL 103.2 §:n mukaiseen tasinkoprivilegiinsä, vastikesäännösten soveltaminen jää loppujen lopuksi kyseisessä osituksessa vaikutuksettomaksi, sillä tasinkoprivilegiä sovelletaan vasta vastikesäännösten jälkeen. Vastikesäännöksiä joustavampi, osituksen lopputulosta muuttamisen mahdollistava säännös on avioliittolain 103b §:n sovittelusäännös. Sovittelusäännös tulee kuitenkin sovellettavaksi vain tilanteissa, joissa osituksen lopputulos ilman säännöksen soveltamista johtaisi kohtuuttomaan lopputulokseen tai toisen puolison saamaan perusteettomaan taloudelliseen eteen. Siten ositusta voitaisiin mahdollisesti myös sovittaa, jos vastikesäännösten noudattaminen aiheuttaisi toiselle puolisolle perusteetonta taloudellista etua, esimerkiksi edellä 2.4.2. esitettyssä tilanteessa, jossa velan vakuutena olevan omaisuuden VO-saanto on tapahtunut vasta velan syntyhetken jälkeen.